

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління _____

Кафедра економіки і підприємництва _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

_____ **магістра** _____

на тему: Економічні аспекти призначення альтернативних кримінальних
покарань у контексті досягнення цілей сталого розвитку

здобувач _____ **II** _____ **курсу** _____ **групи** _____ **ЕК-24зм** _____

спеціальність: _____ **051 Економіка** _____

_____ **Нужна Л. М.** _____

(ПІБ здобувача)

_____ (підпис)

Керівник роботи _____ **проф., д.е.н. Семененко І.М.** _____

(вчене звання, науковий ступінь, ПІБ)

_____ (підпис)

Київ – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Факультет економіки і управління

Кафедра економіки і підприємництва

Освітній ступінь магістр

Спеціальність 051 Економіка

**ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри**

_____ Ольшанський О.В.

« ____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Нужній Людмилі Михайлівні

(прізвище, ім'я та по батькові здобувача)

1. Тема роботи: Економічні аспекти призначення альтернативних кримінальних покарань у контексті досягнення цілей сталого розвитку

керівник роботи Семененко Інна Максимовна д.е.н., професор

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь,

вчене звання)

затверджені наказом університету від « 09 » жовтня 2025 року № 190/14

2. Строк подання студентом роботи до захисту 17 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані: 3.1. Інформація про функціонування системи пробації та Державної кримінально-виконавчої служби України. 3.2. Офіційна статистика Державної судової адміністрації, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, Центру пробації, Міністерства фінансів України. 3.3. Дані міжнародних організацій – UNODC, Ради Європи, OECD. 3.4. Аналіз витрат держави на утримання засуджених у місцях позбавлення волі. 3.5. Нормативно-правові акти, теоретичні та

методичні джерела за темою кваліфікаційної роботи.

4. Зміст основної частини (перелік питань, які потрібно розробити):

4.1. Альтернативні кримінальні покарання: поняття, види та економіко-правові особливості призначення. 4.2. Економічні аспекти призначення альтернативних покарань у країнах Європейського Союзу та інших державах. 4.3. Взаємозв'язок альтернативних покарань із Цілями сталого розвитку. 4.4. Аналіз практик та економічної доцільності призначення альтернативних кримінальних покарань в Україні. 4.5. Вигоди та виклики при призначенні альтернативних покарань у соціальному та економічному вимірах. 4.6. Перспективи удосконалення реалізації системи альтернативних кримінальних покарань через економічну призму. 4.7. Рекомендації щодо реформування кримінальної юстиції крізь призму економіки та Цілей сталого розвитку.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
Таблиці, рисунки та інший демонстраційний матеріал.

6. Консультанти розділів

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання « 10 » жовтня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Аналіз літератури за темою кваліфікаційної роботи	Жовтень 2025 р.	
2	Робота над розділом 1	Жовтень 2025 р.	
3	Робота над розділом 2	Листопад 2025 р.	
4	Робота над розділом 3	Листопад 2025 р.	
5	Робота над вступом та висновками	Листопад 2025 р.	
6	Оформлення роботи	Грудень 2025 р.	
7	Підготовка демонстраційного матеріалу та доповіді	Грудень 2025 р.	

Здобувач

(підпис)

Нужна Л.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Семененко І.М.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 83 с., 8 рис., 18 табл., 62 джерел, 9 додатків.

Досліджено економіко-правову природу альтернативних покарань, проаналізовано їх розвиток у міжнародній практиці, обґрунтовано їх значення для реалізації Цілей сталого розвитку, зокрема у сферах подолання бідності, зниження нерівності, розвитку інституцій, забезпечення здоров'я, освіти та економічного зростання. Проведено економіко-статистичний аналіз судової практики в Україні щодо призначення альтернативних санкцій у 2019–2024 рр., визначено витрати держави на утримання засуджених в місцях позбавлення волі та порівняно їх із витратами на суб'єктів пробації. Встановлено, що розвиток альтернативних покарань сприяє збереженню трудового потенціалу, зниженню рівня рецидиву, зміцненню соціальної інтеграції правопорушників та економії бюджетних коштів. Розроблено економічно обґрунтовані моделі фінансування органів, відповідальних за виконання судових рішень, визначено можливості створення спеціального фонду фінансування пробації та залучення грантових і місцевих ресурсів. Запропоновано заходи щодо оптимізації бюджетних витрат, цифровізації процесів пробації та впровадження інструментів аналітики на основі штучного інтелекту.

**АЛЬТЕРНАТИВНІ ПОКАРАННЯ, ПРОБАЦІЯ, БЮДЖЕТНІ ВИТРАТИ,
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ, СТАЛИЙ РОЗВИТОК, КРИМІНАЛЬНА
ЮСТИЦІЯ, СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ.**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЗНАЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	11
1.1. Альтернативні кримінальні покарання: поняття, види та економіко-правові особливості призначення.....	11
1.2. Економічні аспекти призначення альтернативних покарань у країнах Європейського Союзу та інших державах.....	17
1.3. Взаємозв'язок альтернативних покарань із Цілями сталого розвитку.....	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИК ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ.....	36
2.1. Економіко-статистичний аналіз сучасної судової практики в Україні щодо призначення альтернативних покарань.....	36
2.2. Аналіз витрат держави на утримання засуджених у місцях позбавлення волі.....	49
2.3. Вигоди та виклики при призначенні альтернативних покарань у соціальному та економічному вимірах.....	58
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ ЧЕРЕЗ ЕКОНОМІЧНУ ПРИЗМУ.....	64
3.1. Розробка економічно обґрунтованих моделей фінансування органів, відповідальних за виконання судових рішень.....	64
3.2. Вартісно-аналітичний підхід до оцінки ефективності альтернативних покарань та потенціалу економії бюджетних коштів	

через їх масштабування.....	70
3.3. Рекомендації щодо реформування кримінальної юстиції крізь призму економіки та цілей сталого розвитку.....	75
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Україна перебуває в умовах трансформації системи кримінальної юстиції, що зумовлено як внутрішніми соціально-економічними процесами, так і зовнішніми зобов'язаннями перед міжнародними інституціями. Традиційна модель виконання кримінальних покарань, заснована на позбавленні волі та ізоляції правопорушника від суспільства, дедалі більше втрачає ефективність як у соціальному, так і в економічному вимірах. Утримання осіб у місцях позбавлення волі становить значне навантаження на державний бюджет, поглиблює соціальну ізоляцію засуджених, сприяє формуванню рецидиву та не забезпечує досягнення стратегічної мети — ресоціалізації та відновлення справедливості. У цих умовах інститут альтернативних кримінальних покарань, серед яких ключову роль відіграє орган виконання покарань - пробація, набуває особливого значення як більш гуманістичний, економічно доцільний та соціально орієнтований механізм реагування на злочинність. Важливість дослідження економічних аспектів призначення таких покарань зростає з огляду на те, що Державній кримінально-виконавчій службі України (ДКВС) та уповноваженим органам з питань пробації (орган пробації) щороку виділяються сотні мільйонів гривень, проте структура цих видатків залишається фінансово неефективною, а система покарань — перевантаженою засудженими за нетяжкі злочини, які могли б відбувати покарання без ізоляції.

Проблематику щодо призначення альтернативних кримінальних покарань досліджується як в українськими, так і в зарубіжними науковцями. Значний внесок у розвиток теорії покарань та їх гуманізації зробили такі вчені, як Ю. Баулін, В. Дрьомін, О. Кальман, Н. Орловська, М. Мельник, які розглядали правові засади, принципи індивідуалізації кримінальної відповідальності та доцільність розширення системи покарань без позбавлення волі. Економічний аспект впровадження альтернативних санкцій вивчали О. Бандурка, І. Гель, А. Савченко, які доводили, що держава витрачає значно більше коштів на утримання ув'язнених, ніж на пробацію. Серед зарубіжних авторів варто

виокремити М. Тонрі, Н. Морріса, А. Еббота, Ч. Беккі, які досліджували економічні вигоди, зниження рецидиву та соціальний ефект від застосування пробації, денних штрафів тощо. Важливими є позиції ООН, Ради Європи, Європейського комітету з питань запобігання катуванням (СРТ), а також практичні рекомендації, закріплені у Токійських правилах 1990 року та Європейських правилах щодо громадських санкцій і заходів 1992 року, які визначають альтернативи ізоляції як стратегічно доцільний напрям для держав, що прагнуть знизити тюремне населення, підвищити рівень справедливості та оптимізувати бюджетні витрати. В Україні тема альтернативних покарань досліджується, але економічні аспекти, їхня фінансова ефективність у співвідношенні з Цілями сталого розвитку залишаються недостатньо розкритими. Саме тому ця тема є не лише актуальною, але й науково значущою.

Метою магістерської роботи є економічне обґрунтування доцільності призначення альтернативних кримінальних покарань в Україні в контексті досягнення Цілей сталого розвитку та визначення їх потенціалу для оптимізації державних витрат, зменшення соціальних ризиків і підвищення ефективності кримінальної юстиції.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання комплексу взаємопов'язаних завдань, що охоплюють теоретичний, аналітичний та практичний аспекти.

У роботі здійснюється уточнення сутності та класифікації альтернативних покарань, розкривається їх економіко-правовий зміст і роль у забезпеченні сталого розвитку; аналізується міжнародний досвід їх упровадження та можливість адаптації до українських реалій; проводиться економіко-статистичний аналіз судової практики й державних витрат на утримання осіб у місцях позбавлення волі та тих, що відбувають покарання у громаді; оцінюються економічні та соціальні вигоди від застосування альтернативних санкцій; визначаються слабкі місця сучасної пенітенціарної системи та

формуються пропозиції щодо фінансування органів, відповідальних за виконання судових рішень, із розробкою економічно обґрунтованих моделей.

Об'єктом дослідження є процес призначення та виконання кримінальних покарань в Україні у взаємозв'язку з економічною політикою держави та механізмами сталого розвитку.

Предметом дослідження виступають економічні аспекти впровадження альтернативних кримінальних покарань, зокрема їхній вплив на бюджетні витрати, соціально-економічні показники та ефективність кримінальної юстиції.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Застосовано діалектичний метод для аналізу розвитку системи кримінальних покарань; методи аналізу та синтезу для систематизації теоретичних положень та тлумачення правових норм; порівняльно-правовий метод для зіставлення української практики з досвідом держав ЄС; статистичний та економетричний аналіз для оцінки витрат держави на різні види покарань у 2019–2024 роках; графічний і табличний методи для візуалізації динаміки фінансування та кількості засуджених; логічне узагальнення та індукція для формулювання висновків і рекомендацій. У дослідженні використано офіційну статистику Державної судової адміністрації, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, Центру пробації, Міністерства фінансів України, а також дані міжнародних організацій – UNODC, Ради Європи, OECD.

Особистий внесок здобувача:

1. Нужна Л. М. Альтернативні покарання як інструмент раціонального використання бюджетних ресурсів і досягнення Цілей сталого розвитку; наук. кер.: І. М. Семененко // Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 24 жовт. 2025 р., м. Київ. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2025. – С. 320.

2. Нужна Л. М. Альтернативні кримінальні покарання як інструмент економічної та соціальної безпеки держави в умовах війни / Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 жовт. 2025 р. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2025. – С. 193. – 307 с.

Структурно кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні засади альтернативних кримінальних покарань, їх економіко-правову природу та міжнародні підходи до їх реалізації, а також визначено взаємозв'язок між альтернативними санкціями та Цілями сталого розвитку. Другий розділ присвячений аналізу сучасного стану призначення альтернативних покарань в Україні, статистичній оцінці судової практики, структурі бюджетних витрат на утримання осіб у місцях позбавлення волі та економічній ефективності впровадження покарань, не пов'язаних з ізоляцією. У третьому розділі запропоновано напрями вдосконалення системи альтернативних покарань, розроблено економічно обґрунтовані моделі фінансування органів, що забезпечують виконання судових рішень, оцінено потенціал економії державних коштів і сформульовано рекомендації щодо реформування кримінальної юстиції з урахуванням європейських стандартів та Цілей сталого розвитку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЗНАЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Альтернативні кримінальні покарань: поняття, види та економіко-правові особливості призначення.

Покарання є одним із центральних правових наслідків вчинення кримінального правопорушення, що становить невід’ємну складову кримінальної відповідальності. Визначення цього поняття закріплене у ч. 1 ст. 50 Кримінального кодексу (КК) України, згідно з якою покарання - це захід державного примусу, який застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, та полягає в обмеженні її прав і свобод [1].

Водночас у юридичній теорії й практиці доволі поширеним є використання словосполучення «кримінальне покарання», хоча законодавчо воно є некоректним: КК України оперує терміном «покарання», що вже передбачає його кримінально-правову природу. Професійна правнича спільнота справедливо вказує на необхідність уніфікації термінології — зокрема, шляхом внесення змін до Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України з метою усунення дублювання термінів і впровадження єдиної категорії «покарання» [2].

У цьому контексті важливо розглянути покарання також і в економічному аспекті. Історично покарання виконувало не лише каральну чи превентивну функцію, але й мало чітке економічне підґрунтя. У найдавніших джерелах права — таких як Закони Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.) [3, с. 66-70], поряд із репресивними заходами передбачалися варіанти грошової компенсації або відшкодування шкоди, що дозволяло уникнути тілесного покарання чи страти. Наприклад, у випадках завдання шкоди пацієнтові лікар міг сплатити компенсацію у вигляді срібла або іншого ресурсу, що замінювало

жорсткі тілесні санкції. Це вказує на зародки ідеї реституції — механізму економічного врегулювання конфлікту між винною особою та потерпілим [4].

Таке економічне розуміння покарання продовжувалося й у римському праві, де система *compositio* дозволяла у разі легких деліктів обмежитися грошовим врегулюванням без фізичного покарання [5, с. 75-105]. Подібні інститути, зокрема, дія в ісламському праві, штрафи в законах Ману [6], механізми компенсації в середньовічному звичаєвому праві [7] підтверджують, що економічна складова завжди була альтернативою фізичному покаранню, і навіть частиною загальної ідеї справедливості. Інакше кажучи, правопорушення сприймалося не лише як посягання на публічний порядок, а як матеріальна шкода, яка має бути відшкодована.

Цей підхід має логічне продовження у сучасній концепції альтернативних покарань, які дедалі частіше використовуються у правових системах, орієнтованих на гуманізм, відновлення та соціальну інтеграцію. Більше того, сучасні системи кримінального правосуддя дедалі частіше розглядають економічну ефективність як окремий критерій доцільності покарання. Утримання одного ув'язненого потребує значних витрат державного бюджету, тоді як здійснення нагляду органами пробації чи відбування громадських робіт є значно дешевшою і має вищі показники успішної ресоціалізації, а також демонструють нижчий рівень рецидиву серед осіб, що пройшли через альтернативні санкції, у порівнянні з тими, хто відбував реальний термін у місцях позбавлення волі [8, с. 27-31].

Аналізуючи сучасну систему кримінальних покарань, варто відзначити її внутрішню структурну складність. З одного боку, вона включає в себе низку видів кримінальних покарань, закріплених у ст. 51 КК України (див. рис. 1), з іншого боку, між покараннями існують суттєві відмінності за змістом, призначенням та порядком застосування. Хоча перелік охоплює 14 видів покарань, фактично система поділяється на дві ключові підсистеми: покарання, що пов'язані із позбавленням волі, та ті, які такої ізоляції не передбачають.

Рис. 1.1. Види покарання (побудовано автором).

Для позначення другої категорії в офіційних документах, у правничій літературі та науковому дискурсі широко використовується поняття «пеналогія» [9]. Основна частина Кримінального кодексу України містить норми, що визначають порядок та умови виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Положення про такі заходи також знайшли своє відображення в міжнародних документах. Зокрема, у Мінімальних стандартних правилах ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила, 1990) [10], Європейських правилах щодо громадських санкцій і заходів (1992) [11], а також у рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи та ООН щодо поводження з в'язнями [12, с. 5-12]. Усі ці документи одноставно наголошують на важливості розвитку альтернатив до позбавлення волі, на економічно ефективних і соціально орієнтованих засобах реагування на вчинення кримінального правопорушення.

У науковій літературі альтернативні покарання нерідко ототожнюються з такими поняттями, як «м'які санкції», «кримінально-правові заходи без ізоляції», «неінституційні покарання» тощо. Водночас варто враховувати, що в українському законодавстві трапляються випадки, коли покаранні формально не належать до покарань, пов'язаних із позбавленням волі, однак можуть включати її елементи, наприклад, домашній арешт або дисциплінарне тримання військовослужбовців, чим й ускладнює їх чітку класифікацію та потребує доктринального осмислення й нормативної конкретизації.

У класичній теорії кримінального права досі переважає підхід, за яким основним критерієм розмежування є саме факт ізоляції особи від суспільства. Згідно з цією позицією, найсуворішими покараннями вважаються ті, що передбачають позбавлення волі. Проте в сучасних умовах така позиція дедалі частіше ставиться під сумнів. Ефективність покарання оцінюється не лише за рівнем жорсткості, а й за його впливом на особу правопорушника та здатністю сприяти його ресоціалізації. У цьому контексті суспільство дедалі частіше надає перевагу покаранням, які не ізолюють людину, а навпаки, сприяють її інтеграції в соціальне середовище, запобігають стигматизації та сприяють збереженню соціальних зв'язків [13].

При цьому терміни «альтернативні покарання» та «покарання, не пов'язані з позбавленням волі» не є тотожними. Закон України про кримінальну відповідальність під «альтернативністю» розуміє лише ті заходи, які не передбачають фактичного вилучення особи з соціального середовища, тобто, без ізоляції. Тому, наприклад, позбавлення спеціального або військового звання, рангу, державних нагород чи конфіскація майна хоч і не пов'язані з позбавленням волі, однак не вважаються альтернативними в повному розумінні цього терміну, оскільки не мають ресоціалізуючої спрямованості та не сприяють відновленню соціальних зв'язків особи.

У законодавстві інших країн іноді використовується термін «альтернативні санкції», проте слід розрізняти поняття «покарання» та «санкція». У вузькому кримінально-правовому сенсі санкція — це формулювання в законі міри державного примусу, а покарання — безпосередня реалізація цієї міри у вироку. Відтак не всі альтернативні санкції можуть бути визнані альтернативними покараннями в українському контексті [14, с. 240-242].

Таким чином, сучасне розуміння покарання потребує не лише юридичного, а й економіко-соціального переосмислення. Альтернативні покарання не лише замінюють ізоляцію, а й перетворюють каральну систему на функціональний механізм соціальної стабільності. Вони забезпечують баланс між суспільним інтересом у покаранні та економічною логікою витрат і інтеграції у суспільство засуджену особу. Саме тому економічна доцільність має бути одним із критеріїв при виборі форми покарання в сучасній кримінальній юстиції.

Поряд з цим, ще й слід зауважити, що система виконання покарань у виді позбавлення волі є однією з найбільш витратних сфер у структурі державних витрат на сферу юстиції. Тому під час формування та реалізації державної політики у сфері виконання покарань важливо враховувати не лише правову обґрунтованість, а й економічну доцільність обраного виду покарання. Утримання особи в місцях позбавлення волі супроводжується масштабними і комплексними витратами для державного бюджету, які охоплюють не лише базові потреби засуджених, а й утримання всієї інфраструктури кримінально-виконавчої системи. Насамперед, ідеться про щоденне забезпечення осіб продуктами харчування, надання медичних послуг, підтримання гігієнічних умов, оплату комунальних послуг, поточний та капітальний ремонт установ, у яких відбувається покарання. Проте на цьому перелік витрат не завершується. Значна частина бюджетних коштів спрямовується на оплату праці персоналу, що забезпечує функціонування системи: охоронців, інспекторів, лікарів, психологів, соціальних працівників, адміністративного та технічного складу.

Окремим навантаженням виступають витрати на підвищення кваліфікації цих працівників — щорічні курси, професійні тренінги, семінари, а також забезпечення соціальних гарантій, таких як пільги, відпустки, пенсійне забезпечення, формений одяг та медичне страхування. Усе це перетворює утримання одного засудженого на щомісячну статтю витрат, яка багатократно перевищує витрати на реалізацію альтернативних покарань. Альтернативні заходи, зокрема, пробація, потребують менше коштів для інфраструктурного обслуговування структурних підрозділів тощо, що робить їх суттєво дешевшими і більш економічно виправданими в умовах обмежених ресурсів.

З огляду на це, обрання судом покарання, пов'язаного з ізоляцією особи, — це завжди значне бюджетне навантаження. У довгостроковій перспективі така модель є малоефективною як з точки зору виправлення засудженого, так і з позиції державного управління ресурсами. Саме тому одним із сучасних напрямів реформування кримінальної юстиції є активне впровадження альтернативних покарань, які не передбачають позбавлення волі.

З правової точки зору призначення покарання має ґрунтуватися на принципах справедливості, пропорційності, індивідуалізації та ефективності. Саме поєднання правової обґрунтованості з економічною доцільністю дозволяє забезпечити баланс між правомірною реакцією держави на правопорушення і раціональним управлінням суспільними ресурсами.

Таким чином, економіко-правовий підхід до призначення покарань передбачає оцінку не лише характеру вчиненого правопорушення та особи винного, а й впливу обраного виду покарання на фінансову та соціальну систему держави. У сучасних умовах, особливо в контексті бюджетних обмежень під час війни, пріоритет повинна мати та модель покарання, яка забезпечує не тільки відновлення справедливості, але й сприяє ефективному функціонуванню державних інститутів без надмірного навантаження на економіку країни.

1.2. Економічні аспекти призначення альтернативних покарань у країнах Європейського Союзу та інших державах

Останні десятиліття у країнах Європейського Союзу та за його межами дедалі більшого значення набуває економічна ефективність системи кримінального правосуддя, особливо у сфері застосування альтернативних покарань. Міжнародний досвід переконливо свідчить, що такі заходи не лише знижують рівень рецидиву, але й дозволяють значно оптимізувати бюджетні витрати, зберігаючи при цьому соціальну інтеграцію правопорушників.

Показовим прикладом є Данія, де у 2000 році запроваджено масштабну реформу кримінального законодавства, відповідно до якої за деякі правопорушення, зокрема водіння у нетверезому стані, суди почали масово замінювати тюремне ув'язнення на пробацію - форму альтернативного покарання. Науковці оцінили економічні та соціальні наслідки різних видів санкцій та провели емпіричне дослідження, яке продемонструвало, що застосування пробації замість ув'язнення має суттєві економічні переваги як для держави, так і для самого правопорушника [15].

Насамперед, результати аналізу показали, що особи, які перебували під наглядом пробації, значно рідше вчиняли повторні правопорушення порівняно з тими, хто відбув покарання у місцях позбавлення волі. Хоча ймовірність самого факту рецидиву не змінювалася істотно, середнє число рецидиву у останніх було значно вищим. За період у 8 місяців після засудження особи середній приріст кількості правопорушень у досліджуваній групі ув'язнених становив 0,623 правопорушення, тобто на 30,3% більше, ніж у групі осіб, які перебували під пробаційним наглядом. При цьому зростання стосувалося передусім корисливих правопорушень, що свідчить про негативний вплив ув'язнення на економічну стабільність засуджених.

Аналіз також показав, що після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі суттєво зменшувалася ймовірність отримати роботу, зростала залежність від допомоги по безробіттю від державних органів, а загальний дохід таких

осіб значно падав. Зокрема, протягом 10 років після покарання кумулятивна втрата доходу становила в середньому 368 056 данських крон (еквівалентно 15,2% зниження доходу). Таким чином, економічні наслідки ув'язнення виходять далеко за межі строку самого покарання і створюють довгострокові ризики соціального виключення та бідності.

Особливо негативні наслідки виявлено у молодих правопорушників, які до вчинення правопорушення мали стабільну зайнятість. Для них тюремне покарання означало втрату роботи, перервати кар'єрний розвиток, зниження шансів на успішну інтеграцію в суспільство. Навпаки, пробація дозволяла зберегти трудові навички, соціальні зв'язки та уникнути стигматизації. Дослідники дійшли висновку, що саме збереження економічного потенціалу правопорушника є ключовим чинником зменшення рецидиву [15].

Схожий економічний підхід реалізовано у Фінляндії, де пенітенціарна система поєднує закриті й відкриті тюрми, але державна стратегія орієнтована на поступове збільшення частки відкритих установ і пробаційного нагляду [16]. Причина стала відчутна різниця у вартості утримання таких установ. У 2021 році щоденне утримання одного ув'язненого в закритій тюрмі коштувало державі 225 євро, у відкритій — 168 євро, а нагляд за особою на пробації — лише 63 євро на день [17]. Такий підхід дозволяє не лише знизити державні витрати, а й ефективніше сприяти ресоціалізації, оскільки особа не втрачає соціальні зв'язки та залишається частиною активного економічного життя. Відповідно до офіційної стратегії Служби тюрем і пробації Фінляндії, держава планує подальше скорочення кількості ув'язнених у закритих установах на користь більш гнучких та економічно доцільних форм контролю [16].

Інноваційною у Європі вважається модель Швеції, яка ще у 1931 році запровадила систему денних штрафів (Day-Fine System) для забезпечення економічної справедливості у покараннях. Суть полягає у тому, що штраф визначається не фіксованою сумою, а як добуток кількості «штрафних днів» (що залежить від тяжкості правопорушення) на середній денний дохід особи. Такий підхід усуває соціальну несправедливість: багатий і бідний платять

однаково у відносному вимірі. Такий підхід дозволяє уникати короткострокового ув'язнення, зберігаючи при цьому превентивну функцію покарання. Економічно така модель надзвичайно ефективна, оскільки держава не несе витрат на утримання засудженого, правопорушник залишається на ринку праці, продовжує сплачувати податки і не стикається зі стигматизацією, яка знижує його економічну продуктивність. Масштабне впровадження цієї моделі зробило денні штрафи однією з найпоширеніших санкцій у кримінальному праві Швеції, зокрема у справах про крадіжки, шахрайства та порушення правил дорожнього руху [18, с. 44–69]. Поміж іншого, не менш показовим є досвід Нідерландів, де покарання у вигляді громадських робіт (community service) стало однією з найбільш поширених форм альтернативного правосуддя після його впровадження. Воно використовується насамперед як заміна короткостроковим тюремним ув'язненням (до 6 місяців) для нетяжких злочинів. Протягом 1990-х і 2000-х років масштаби застосування community service невинно зростали: якщо у 1997 році такий вирок отримали 14 485 осіб, то у 2007 році — вже понад 32 000. Таким чином, Нідерланди створили одну з найрозвиненіших систем альтернативного покарання в Європі, з чітким фокусом на ресоціалізацію, профілактику рецидиву та економічну ефективність [19].

Вражаючими виявилися економічні наслідки застосування громадських робіт. Аналіз бюджетних витрат у 2012–2018 роках засвідчив, що заміна короткострокових ув'язнень на громадські роботи дозволяла щорічно економити Нідерландам приблизно 400 мільйонів євро, еквівалентно 21 000 євро на кожен окремий вирок, або приблизно 45 євро економії на кожного платника податків. Вартість одного дня утримання особи у місцях позбавлення волі становила в середньому 259 євро, тоді як денне фінансування виконання громадських робіт обходилося лише у 72,56 євро. Отже, навіть суто з фіскальної точки зору, перехід до громадських робіт дозволив суттєво знизити навантаження на державний бюджет [20].

Модель є прогнозованою: законодавство чітко регламентує застосування цього виду покарання, що дозволяє планувати бюджет і розвантажувати пенітенціарну систему без шкоди для правосуддя.

Такий досвід використовується і в Україні шляхом реалізації спільних проєктів України та Нідерландів [21].

Таблиця 1.1

Порівняльний аналіз економічної ефективності у різних країнах

№	Країна	Альтернатива позбавленню волі	Економічна ефективність	Особливості моделі
1	Данія	Нагляд пробації для нетяжких правопорушень	Прогнозована втрата доходу через 10 років після звільненої особи з місць позбавлення волі 368 056 данських крон	Пробація дозволяє не втрачати зв'язок із суспільством, знижує державні витрати на виплату соціальної допомоги по безробіттю особами, які звільнились з місць позбавлення волі
2	Фінляндія	Відкритий тип в'язниці або нагляд пробації	Витрати на 1 особу у закритому типі установи виконання покарань – 225 євро, у відкритому типі – 168 євро, у пробації – 63 євро	Зниження витрат на утримання осіб у місцях позбавлення волі
3	Швеція	Денні штрафи	Витрати відсутні, зростає дохід держави за рахунок сплати штрафу	Штраф розраховується пропорційно до фінансових можливостей особи
4	Нідерланди	Громадські роботи	Економія бюджету 21 000 євро на 1 вирок	Масове впровадження, прогнозованість витрат.

Таким чином, з урахуванням досвіду застосування альтернативних покарань у різних країнах, їх використання є економічно обґрунтованим, оскільки коштує державі істотно менше, ніж утримання у місцях позбавлення волі, дозволяє зберігати зайнятість і податкові надходження в місцеві бюджети, вивільнює ресурси пенітенціарної системи для небезпечних

правопорушників для яких виправлення не можливе без ізоляції від суспільства і водночас підвищує результати ресоціалізації та безпеку громад.

1.3. Взаємозв'язок альтернативних покарань із Цілями сталого розвитку

Цілі сталого розвитку (ЦСР) [22], ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році як частина глобальної «Порядку денного сталого розвитку до 2030 року», визначають комплексний підхід до вирішення соціальних, економічних та екологічних викликів сучасного світу. Вони охоплюють 17 взаємопов'язаних напрямів, серед яких – подолання бідності, забезпечення гідної праці, скорочення нерівності, розвиток інфраструктури, забезпечення миру, справедливості та ефективних інституцій.

Система кримінальної юстиції безпосередньо пов'язана з досягненням низки цілей, оскільки її функціонування впливає на рівень соціальної стабільності, економічного розвитку, довіри громадян до інституцій та якості життя. У цьому контексті застосування альтернативних видів покарань виступає важливим інструментом не лише правосуддя, але й сталого розвитку.

Для України, яка взяла на себе зобов'язання впроваджувати та досягати ЦСР, розвиток інституту альтернативних покарань є не лише елементом гуманізації кримінальної політики, але й інструментом реалізації державної стратегії у сферах соціальної, економічної та правової політики. Відповідність цього інституту ЦСР дозволяє розглядати його не лише як кримінально-правовий механізм, а як складову комплексної політики сталого розвитку держави в цілому. Зокрема, розглянемо співвідношення альтернативних покарань і ЦСР.

Ціль 1. Подолання бідності

Альтернативні види покарань відіграють важливу роль у зниженні ризиків бідності серед правопорушників та їхніх сімей. На відміну від позбавлення волі, вони дозволяють зберегти економічну активність особи, підтримати її працездатність і соціальні зв'язки. Зокрема, суд може зобов'язати засудженого

до пробаційного нагляду або особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу) [1]. При відбуванні громадських робіт правопорушник може набути нових професійних навичок, знань і вмінь, оновити вже наявні компетенції та надалі продовжити роботу в обраній сфері або залишитися на підприємстві, де й відбував покарання. У випадку виправних робіт, якщо особа не має роботи, вона також зобов'язана стати на облік у Центрі зайнятості як безробітна.

Таким чином, альтернативні покарання створюють умови для того, щоб правопорушник залишався економічно активним та не втрачав джерела доходу, що знижує ризик потрапляння його сім'ї у стан бідності. Важливо, що економія бюджетних коштів, отримана завдяки зменшенню витрат на утримання засуджених у місцях позбавлення волі, може бути спрямована, у тому числі, на програми ресоціалізації засуджених, їх професійної підготовки та соціальної адаптації. Держава зможе не лише економити кошти, а й інвестувати їх у довгострокові заходи, спрямовані на зниження рівня бідності та підвищення соціальної стабільності громадян.

Ціль 2. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Ціль 1 щодо подолання бідності тісно пов'язана і з Ціллю 2, зокрема, у контексті збереження джерела доходу або отримання нової роботи, що зменшує ризик продовольчої нестабільності в їхніх сім'ях. Крім того, громадські чи виправні роботи можуть бути пов'язані з діяльністю у сфері сільського господарства чи харчової промисловості, яка сприяє зміцненню продовольчої безпеки громад та розвитку як місцевої так і аграрної економіки всієї країни в цілому.

Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку

Альтернативні покарання, на відміну від позбавлення волі, створюють сприятливіші умови для збереження фізичного та психологічного здоров'я правопорушників. У місцях несвободи часто спостерігається підвищений ризик інфекційних захворювань, погіршення психоемоційного стану, зростання агресивності та формування тюремної субкультури, що негативно впливає на подальшу ресоціалізацію. Держава, утримуючи засудженого у в'язниці, змушена витратити значні кошти на медичні послуги, лікування хронічних та гострих захворювань, санітарно-гігієнічні заходи.

За даними ООН жінки у місцях несвободи стикаються з системними проблемами у сфері гігієни та медичного обслуговування. Часто відсутній належний доступ до засобів особистої гігієни, а потреби, пов'язані з менструацією, вагітністю або післяпологовим відновленням, залишаються поза увагою адміністрацій установ. Такі умови створюють не лише фізичний дискомфорт, але й впливають на психологічний стан жінок, формуючи додатковий стрес та почуття приниження [23].

Рада Європи у “Європейських правилах поведінки із жінками-порушницями та заходи без позбавлення волі для жінок-порушниць” (2017) прямо зазначає, що перебування жінок у тюремних умовах, особливо віддалених від місця проживання їхніх сімей, має довготривалі негативні наслідки для психічного здоров'я, зокрема підвищує ризик депресії, тривожних розладів, посттравматичного стресового синдрому та суїцидальної поведінки [24].

Окремим ризиком є вплив тюремної субкультури, яка може підсилювати агресивність, недовіру та ізоляцію від суспільства. В таких умовах слідкувати за особистою гігієною набагато складніше, ніж у звичному соціальному середовищі, що погіршує загальний стан здоров'я та сприяє поширенню інфекційних хвороб.

Призначення ж альтернативних покарань зменшує ці витрати, адже засуджений залишається у звичному соціальному середовищі, має доступ до місцевих медичних послуг, а в разі хвороби може звернутися за медичною

допомогою самотійно. Така економія дозволяє спрямувати зекономлені кошти на розвиток охорони здоров'я у громадах.

Крім того, збереження можливості працювати або навчатися сприяє психологічній стабільності засуджених, зменшує ризик депресій, суїцидів та рецидивної злочинності. У поєднанні з обов'язками, які може встановити суд це формує передумови для здорового способу життя та соціальної інтеграції.

Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Підтримка здоров'я та добробуту засуджених та їх сімей під час відбування альтернативних покарань природно переходить у ще одну важливу площину — забезпечення якісної та доступної освіти. Можливість залишатися у звичному соціальному середовищі під час відбування покарання створює умови для продовження або відновлення навчання, проходження курсів підвищення кваліфікації, здобуття нових професійних компетенцій та інше, що неможливо або значно ускладнено у місцях позбавлення волі.

Разом з цим, наприклад, під час відбування покарання у виді громадських робіт засуджений може отримати практичні навички в певній галузі. Суд, ухвалюючи рішення, може встановлювати обов'язки, пов'язані з відвідуванням освітніх програм, що підвищує ймовірність подальшого працевлаштування.

З економічної точки зору, інвестиція у навчання засуджених під час відбування альтернативних покарань є більш ефективною, ніж утримання їх у місцях позбавлення волі без доступу до таких можливостей. Повернення у суспільство людей, які мають нові навички та знання, зменшує ризик рецидиву, збільшує кількість економічно активних громадян та створює додану вартість для економіки.

Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат.

Забезпечення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і дівчат у контексті альтернативних покарань передбачає врахування особливих потреб жінок-засуджених та недопущення їх соціальної ізоляції.

Жінки, особливо ті, що є матерями або доглядачками, у випадку позбавлення волі ризикують втратити сімейні зв'язки й підтримку своїх дітей, що погіршує добробут родини. Статистика свідчить, що утримання дітей часто стимулює жінок залишатися економічно активними: у 2023 році 74 % матерів з дітьми віком до 18 років брали участь у ринку праці, що перевищує показники чоловіків у подібних обставинах, а серед одиноких батьків 80 % становлять матері, з яких більшість працює, причому 50 % — повний робочий день [25].

Умови тримання у виправних установах для жінок часто є несприятливими з точки зору особистої гігієни: доступ до санітарно-гігієнічних засобів обмежений, а забезпечення індивідуальних потреб значно ускладнене. Такі умови створюють не лише фізичний дискомфорт, але й впливають на психологічний стан жінок, формуючи додатковий стрес та почуття приниження. Крім того, ізоляція, розлука з дітьми, обмеження свободи та перебування в тюремній субкультурі підвищують ризики депресії, тривожних розладів, посттравматичного стресового синдрому та емоційного вигорання.

Ціль 6. Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією.

Альтернативні види покарань прямо корелюють із досягненням цілі щодо забезпечення доступу до води та належних санітарно-гігієнічних умов, адже вони дозволяють зменшити навантаження на установи виконання покарань, де проблема водопостачання та гігієни залишається однією з найгостріших. В таких установах часто спостерігається недостатня кількість душових та санітарних вузлів, застаріле обладнання систем водопостачання й каналізації, що ускладнює підтримання базових стандартів гігієни. Це підтверджується як звітами національного омбудсмена, так і моніторингом міжнародних

правозахисних організацій, зокрема Європейського комітету із запобігання катуванням (CPT) [26].

Погані санітарні умови у в'язницях створюють не лише ризик поширення інфекційних захворювань, але й додатковий тиск на державний бюджет через витрати на лікування та дезінфекційні заходи. Умови неналежної гігієни особливо негативно впливають на вразливі групи - жінок, вагітних, осіб з інвалідністю та людей похилого віку.

Призначення альтернативних покарань зменшує кількість осіб, які перебувають в установах виконання покарань, а отже, знижує потребу у значних витратах на водопостачання, ремонт та утримання санітарної інфраструктури. Крім того, громади можуть отримати пряму користь, до прикладу, від громадських робіт, які пов'язані із благоустроєм, відновленням та обслуговуванням об'єктів водопостачання та каналізації, що сприяє підвищенню рівня доступності цих послуг для місцевого населення.

З економічної точки зору, це означає перерозподіл бюджетних коштів з утримання ув'язнених у бік модернізації комунальної інфраструктури, включно з системами водопостачання та санітарії. Такий підхід узгоджується із завданнями сталого розвитку та формує довгострокові переваги від покращення здоров'я населення до зниження екологічного навантаження на водні ресурси.

Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Ця ціль тісно пов'язана з Цілями 1 і 2, оскільки збереження економічної активності правопорушників - ключовий чинник, що допомагає запобігати злидням і забезпечити стабільне харчування. Альтернативні покарання дозволяють засудженим залишатися економічно активними, здобувати нові професійні навички та інтегруватися в легальний ринок праці, що підвищує їхню продуктивність і зменшує залежність від соціальних виплат. У свою чергу, це створює передумови для формування стабільного трудового

потенціалу й розширення кадрової бази, що має позитивний вплив на економіку.

Міжнародні дослідження показують, що через чотири роки після звільнення лише близько 35–38 % колишніх ув'язнених мають стабільне працевлаштування, що свідчить про значні труднощі з реінтеграцією на ринку праці [27]. Однак дослідження в Англії й Уельсі демонструє успішну практику: завдяки створенню робочих рад, що об'єднують бізнес і систему пробації, показник працевлаштованих упродовж шести місяців після звільнення зріс із 14 % до 30 % [28].

Такі приклади свідчать, що правильно організований підхід засуджених до роботи через альтернативні види покарання суттєво підвищує їхні шанси на економічну стабільність і сприяє розвитку людського капіталу.

Ціль 9. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям.

Альтернативні види покарань, особливо громадські та виправні роботи, можуть безпосередньо сприяти розвитку місцевої інфраструктури та впровадженню інноваційних підходів у сфері праці. Залучення засуджених до виконання суспільно корисних робіт дозволяє громадам здійснювати ремонт доріг, утримання комунальних об'єктів, модернізацію шкіл, лікарень, парків та інших соціально важливих об'єктів при мінімальних витратах.

В Україні є приклади, коли правопорушники, відбуваючи громадські роботи, брали участь у благоустрої територій, очищенні русел малих річок, відновленні дитячих та спортивних майданчиків. Такі проєкти не лише покращують інфраструктуру, але й сприяють створенню нових робочих місць для фахівців, які керують процесами та забезпечують технічний супровід.

Крім того, у межах пробаційних програм можливе залучення до інноваційних ініціатив — наприклад, до екологічних проєктів із сортування та переробки відходів або до будівництва з використанням енергоефективних технологій. Це не лише підвищує технологічний рівень виконуваних робіт, а й

формує у засуджених нові навички, які вони можуть використати у майбутньому працевлаштуванні.

Міжнародний досвід показує ефективність такого підходу. У Нідерландах громадські роботи активно інтегрують у муніципальні програми розвитку інфраструктури, зокрема у відновлення зелених зон, модернізацію громадських будівель та впровадження "розумних" енергозберігаючих систем. Аналіз за 2012–2018 роки показав, що завдяки заміні короткострокового ув'язнення на community service країна щорічно економила близько 400 млн євро, значна частина яких спрямовувалася на інфраструктурні та соціальні проєкти [29].

У Німеччині подібні програми використовують для підтримки місцевих громад через роботи у сфері благоустрою, ремонту шкільних будівель, очищення парків і створення велосипедної інфраструктури. Це дозволяє муніципалітетам не лише скорочувати витрати на утримання засуджених у в'язницях, але й отримувати додатковий трудовий ресурс для виконання важливих суспільних завдань [30].

Ціль 10. Скорочення нерівності.

У межах розгляду Цілі 10 «Скорочення нерівності» доцільно поєднати її з Ціллю 16 «Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства, забезпечення доступу до правосуддя та створення ефективних інституцій». Таке об'єднання зумовлене тим, що подолання соціально-економічних диспропорцій, у тому числі щодо осіб, які відбувають або відбули покарання, неможливе без належної інституційної підтримки та інклюзивних механізмів правосуддя.

Для України альтернативні покарання відкривають можливості вирівнювати шанси для соціально вразливих груп, зменшувати розрив між міськими та сільськими громадами, а також забезпечувати рівні права жінкам і чоловікам у процесі ресоціалізації. Ефективна та інклюзивна система правосуддя виступає основою миролюбного суспільства, у якому кримінальна юстиція спрямована не на ізоляцію, а на інтеграцію людини.

Розвиток альтернативних покарань в Україні є складовою як внутрішньої стратегії зменшення нерівності, так і глобальної політики сталого розвитку, сприяючи зміцненню міжнародного іміджу країни як держави, орієнтованої на інклюзивність, мир і соціальну справедливість. Це стратегічний напрям, який впливає на економічне зростання, соціальну згуртованість, гендерну рівність, охорону здоров'я, інноваційний розвиток і формування сучасних інституцій. Економія бюджетних ресурсів, зниження рецидивної злочинності, збереження трудового потенціалу та соціальних зв'язків правопорушників створюють передумови для більш стійкого та збалансованого суспільства.

Міжнародний досвід Канади [31] та Нідерландів [32] підтверджує, що перевага альтернативним санкціям дозволяє не лише зменшувати нерівність, але й підвищувати довіру до інституцій та забезпечувати сталий розвиток. Для України, яка прагне гармонізувати законодавство з європейськими стандартами та долати наслідки війни, розвиток цієї системи є ключовим елементом побудови безпечної, справедливої та економічно конкурентоспроможної держави.

Таким чином, відбувається поступовий перехід від каральної моделі правосуддя до відновної та інтеграційної, що підвищує стійкість суспільства перед глобальними викликами та забезпечує гідне життя кожному громадянину.

Взаємозв'язок Цілі 11 Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів та Цілі 12 Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва

Альтернативні види покарань, зокрема громадські роботи, поєднують у собі елементи соціальної, економічної та екологічної ефективності, одночасно сприяючи досягненню Цілей 11 та 12. Залучення засуджених до благоустрою громадських просторів, відновлення парків, озеленення, очищення територій після руйнувань, сортування та переробки відходів забезпечує збереження

інфраструктури й підвищує екологічну стійкість населених пунктів при мінімальних витратах держави.

Міжнародний досвід підтверджує ефективність такої моделі. Наприклад, у Хорватії після масштабної повені засуджені виконали понад 11 000 годин громадських робіт, зокрема з відновлення інфраструктури, що дозволило зменшити фінансовий тиск на бюджети та покращило ставлення громади до правопорушників, демонструючи їхній потенціал до змін і зміцнюючи довіру до системи правосуддя [33].

Концепція Green Probation, яка активно розвивається у країнах ЄС та інших регіонах, передбачає участь клієнтів пробації в екологічних ініціативах — від посадки дерев і благоустрою територій до енергоефективного управління об'єктами та впровадження системи роздільного збору відходів Penal Reform International [34].

В Україні громадські роботи поєднують суспільну користь із економією бюджетних коштів, адже засуджені безоплатно працюють на об'єктах, визначених органами місцевого самоврядування. Це зменшує витрати на оплату праці штатних працівників та скорочує витрати на утримання осіб в установах виконання покарань. За даними Державної установи «Центр пробації», у 2025 році виконання понад 724 000 годин громадських робіт дозволило зекономити місцевим бюджетам близько 30 млн грн, тоді як утримання однієї особи в установі виконання покарань обходиться приблизно у 14 165 грн на місяць [35].

Крім економічної вигоди, така діяльність сприяє ресоціалізації засуджених, формує у них трудові та соціально корисні навички, зменшує ризик рецидивної злочинності та покращує благоустрій громад. Таким чином, громадські роботи стають дієвим соціально-екологічним інструментом, який одночасно знижує державне фінансове навантаження, підвищує безпеку, екологічну якість та стійкість життєвого середовища, а також створює механізми інтеграції засуджених у розвиток громади.

Взаємозв'язок цілей 13-15: вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття.

Економічний вимір призначення альтернативних покарань, зокрема в контексті Цілей 13–15, демонструє, що відмова від короткострокового ув'язнення на користь суспільно корисних робіт створює багатопрофільний ефект для громад і держави. По-перше, громади отримують додатковий трудовий ресурс для виконання завдань, які зазвичай потребують значних бюджетних витрат: очищення й догляд за прибережними зонами, утримання зелених насаджень, відновлення територій після стихійних лих, протидія деградації земель та інші види благоустрою. По-друге, своєчасне виконання таких робіт запобігає накопиченню проблем, що призводять до високих витрат у майбутньому. Підтримання екологічного балансу, очищення водоєм і збереження біорізноманіття значно дешевше, ніж ліквідація наслідків екологічних катастроф або відновлення зруйнованих екосистем. По-третє, впровадження екологічно спрямованих проєктів у межах альтернативних покарань від лісовідновлення до впорядкування рекреаційних зон підвищує інвестиційну та туристичну привабливість територій, що в свою чергу, створює додаткові робочі місця, стимулює розвиток малого бізнесу та збільшує податкові надходження.

Ціль 17. Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Ціль 17 також має важливий потенціал для розвитку національної системи правосуддя, розширення ресурсної бази та впровадження сучасних методів

ресоціалізації засуджених. Розвиток глобальних і регіональних партнерств відкриває для України можливості залучення додаткового фінансування, технічної допомоги та експертної підтримки, що дозволяє створювати інноваційні програми та інтегрувати їх системи виконання кримінальних покарань. Така участь засуджених у міжнародних та міжрегіональних проєктах може стати дієвим інструментом соціальної інтеграції, адже відбування покарання у рамках екологічних, гуманітарних та інфраструктурних ініціатив не лише приносить користь суспільству, але й формує у правопорушників нові професійні навички, підвищує рівень особистої відповідальності та сприяє зменшенню ризику рецидивної злочинності.

До прикладу, співпраця органів пробації з міжнародними організаціями, такими як Програма розвитку ООН, Всесвітній фонд дикої природи, Greenpeace та інші, дозволяє реалізовувати масштабні проєкти, спрямовані на відновлення довкілля, впровадження енергоефективних технологій, розвиток громадської інфраструктури та покращення соціальних умов. Наприклад, участь засуджених у ініціативах із відновлення лісів, очищення берегів річок та морів, ремонту пошкоджених будівель чи благоустрою парків може здійснюватися під керівництвом міжнародних експертів та за підтримки донорів, що дає змогу об'єднати соціальну користь із набуттям затребуваних на ринку праці компетенцій.

Міжнародне партнерство у сфері пробації також відкриває доступ до сучасних моделей ресоціалізації, що базуються на принципах відновного правосуддя та інклюзивності. Обмін досвідом із країнами, де такі програми вже довели свою ефективність (Нідерланди, Канада тощо), дозволяє адаптувати успішні практики до українських умов.

У підсумку глобальне партнерство стає не лише інструментом ресурсної підтримки, але й стратегічним чинником зміцнення соціальної згуртованості, економічної конкурентоспроможності та екологічної стійкості держави, де система альтернативних покарань відіграє одну з ключових ролей.

Таблиця 1.2

Ключовий вплив запровадження альтернативних покарань на ЦСР

ЦСР	Вплив запровадження альтернативних покарань
ЦСР 1 Подолання бідності	Збереження зайнятості і дохід засуджених, зменшуючи ризик бідності їхніх сімей. Заощадження державного бюджету за цей рахунок можна спрямовувати на ресоціалізацію та підтримку зайнятості.
ЦСР 2 Подолання голоду	Підтримка доходу та можливість працевлаштування зменшують продовольчу нестабільність, громадські роботи можуть прямо підсилювати локальні ланцюги продовольчої безпеки (с/г, переробка, логістика).
ЦСР 3 Здоров'я і добробут	Уникнення тюремних ризиків (інфекції, психічні розлади), забезпечення засудженим доступу до місцевої медицини й зниження державних медичних витрат. Покращення психоемоційного стану засуджених через навчання і працю.
ЦСР 4 Якісна освіта	Надання змоги продовжити або відновити навчання, здобути професійні навички під час виконання покарання, що підвищує шанси на працевлаштування і знижує рецидив.
ЦСР 5 Гендерна рівність	Зменшення шкоди від ізоляції для жінок (особливо матерів), зберігаючи сімейні зв'язки та економічну активність, і врахування гендерно чутливих умов виконання покарання, зокрема, доступ до гігієни та медицини, підтримку під час вагітності й післяпологового періоду, а також травмоорієнтовані сервіси.
ЦСР 6 Чиста вода та санітарія	Зменшення навантаження на пенітенціарні установи з проблемною санітарією; громади отримують трудовий ресурс для підтримки або ремонту водної та каналізаційної інфраструктури.
ЦСР 8 Гідна праця та зростання	Підвищення зайнятості, зберігання та розвиток навичок, зменшення залежності від соціальних виплат; формування стабільного трудового потенціалу і зниження рецидиву.
ЦСР 9 Інфраструктура та інновації	Сприяння ремонту та модернізації соціальних об'єктів, парків, доріг; можливе залучення до «зелених» і енергоефективних проєктів за рахунок громадських робіт.
ЦСР 10 Скорочення нерівності	Зменшення стигматизації та бар'єрів для вразливих груп, вирівнювання можливостей між громадами та групами населення.
ЦСР 11-12 Стійкі міста та громади, Відповідальне споживання і виробництво	Підсилення безпеки, екологічної якості і життєстійкості міст при менших бюджетних витратах за рахунок озеленення, відновлення публічних просторів та інфраструктури. Формування сталої практики на рівні громад проєктів сортування або переробки відходів і раціонального використання ресурсів.
ЦСР 13-15 Кліматичні дії, Життя під водою, Життя на суходолі	Зниження екологічних ризиків й майбутніх витрат на подолання наслідків стихій, покращення стану водних екосистем та рекреаційної привабливості територій, зберігання біорізноманіття і зменшення майбутніх витрат на відновлення екосистем за рахунок насадження, догляду за зеленими зонами, енергоефективні роботи, очищення берегів і водних об'єктів, профілактики забруднення, лісовідновлення, боротьби з ерозією та деградацією земель, догляду за біотопами.
ЦСР 16 Мир, справедливість та сильні інститути	Зміцнення довіри до правосуддя через справедливі, гуманні покарання, зменшення перевантаження судів та установ виконання покарань, підвищення безпеки та зменшення рецидиву. Формування партнерства між державою, громадою і правопорушником (медіація, пробація).
ЦСР 17 Партнерства заради цілей	Фінансування ноу-хау і стандартів пришвидшують розвиток інституту пробації та масштабування успішних практик через міжнародні та регіональні проєкти.

Враховуючи вищеперераховане, очевидно, що взаємозв'язок альтернативних покарань із Цілями сталого розвитку демонструє багатовекторний позитивний ефект від скорочення бідності та збереження робочих місць до підвищення екологічної стійкості й розширення глобального партнерства. Відмова від ізоляції від суспільства особи дозволяє поєднувати як її ресоціалізацію так і економічну вигоду для громад і держави, а також зниження навантаження на державний бюджет у частині виділення витрат для забезпечення функціонування установ виконання покарань і формує довгострокові переваги для суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У цьому розділі систематизовано теоретичні та міжнародно-правові засади призначення альтернативних кримінальних покарань у зв'язку з економічною доцільністю та Цілями сталого розвитку. Розкрито поняття та економіко-правову логіку покарання, зокрема, починаючи від історичних моделей відплати та реституції до сучасного бачення покарання як інструменту соціальної інтеграції. Встановлено, що інститут альтернативних кримінальних покарань є невід'ємним елементом сучасної кримінально-правової політики, яка орієнтується як на каральну функцію, а й на досягнення соціальної інтеграції, економічної ефективності та відповідності міжнародним стандартам, уточнено відмінності між «санкціями» і «покараннями», наведено місце альтернатив у системі покарань КК України та підкреслено потребу в термінологічній уніфікації.

Міжнародний досвід країн ЄС (Данії, Фінляндії, Швеції, Нідерландів) підтверджує ефективність переходу від короткострокового ув'язнення до більш гнучких і соціально орієнтованих санкцій. Дані практики демонструють можливість не лише зекономити бюджетні кошти, але й підтримати трудовий та соціальний потенціал правопорушників, що у довгостроковій перспективі позитивно позначається на суспільній стабільності.

У контексті Цілей сталого розвитку альтернативні покарання виконують роль багатовекторного інструменту, який водночас зменшує ризики бідності та соціального виключення, сприяє забезпеченню гендерної рівності, збереженню здоров'я, доступу до освіти, розвитку інфраструктури та екологічній стійкості. Їхнє застосування розвантажує пенітенціарну систему та перетворює правосуддя на важливий чинник сталого розвитку держави.

Отримані висновки створюють методичну основу для подальшого емпіричного аналізу витрат і вигід альтернативних покарань та для розроблення економічно обґрунтованих пропозицій удосконалення системи в наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИК ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

2.1. Економіко-статистичний аналіз сучасної судової практики в Україні щодо призначення альтернативних покарань

У сучасних умовах трансформації правової системи України важливим завданням постає не лише формальне застосування кримінально-правових норм, але й пошук оптимального співвідношення між більш суворими та альтернативними видами покарань. Такий підхід відповідає загальним тенденціям гуманізації кримінальної юстиції та раціоналізації використання державних ресурсів.

Для проведення якісного аналізу проблематики важливим є вивчення статистичних даних щодо призначення покарань судами загальної юрисдикції України протягом останніх років, зокрема за період 2019–2024 рр. У цьому контексті доцільно розрізняти дві групи покарань: 1) покарання, пов'язані з позбавленням чи обмеженням волі; 2) альтернативні покарання.

До першої групи відносяться довічне позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, обмеження волі та арешт. Саме вони створюють найбільше економічне навантаження на державу, оскільки передбачають утримання засуджених у місцях несвободи, виправних центрах або арештних домах.

Натомість альтернативні кримінальні покарання, такі як, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, громадські роботи, штраф, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, штраф та інші види покарання, а також зі звільненням від відбування покарання з випробуванням, потребують значно менших бюджетних ресурсів.

Окремої уваги заслуговують специфічні покарання для військовослужбовців. Так, тримання у дисциплінарному батальйоні передбачене для осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, визначені

військовим кримінальним законодавством. Відбування такого покарання здійснюється у спеціальних військових частинах, що функціонують у підпорядкуванні Міністерства оборони України, яке й забезпечує фінансування їх діяльності (ст. 52 КВК України). Покарання у виді службового обмеження також застосовується виключно до військовослужбовців (крім строкової служби) і полягає у відрахуванні 10–20% від грошового забезпечення на користь держави, неможливості підвищення у військовому званні та незарахуванні строку покарання до вислуги років.

Враховуючи це, у подальшому аналіз проводитиметься у двох розрізах – покарання, пов’язані з позбавленням чи обмеженням волі, та альтернативні кримінальні покарання, у тому числі звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Статистичний матеріал для аналізу альтернативних видів покарань отримано з офіційної форми № 6 «Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінальних покарань», яку складає Державна судова адміністрація України [36]. Джерелом інформації виступають рішення судів загальної юрисдикції, що набрали законної сили, тобто у звіті відображаються лише ті випадки, де вирок фактично вступив у правову дію. Форма № 6 не охоплює дані військових трибуналів та спеціалізованих судів, а також не включає відомості про осіб, справи щодо яких були закриті без винесення вироку. Таким чином, база даних концентрується виключно на тих категоріях осіб, які були засуджені судами цивільної юрисдикції [37]. Для цілей дослідження обрано період 2019–2024 років, оскільки він відображає ключові трансформації у кримінальній політиці України: до 2020 р. – стабільну практику застосування «класичних» покарань у виді позбавлення або обмеження волі; з 2020–2021 рр. – активізацію пробації та її інструментів; з 2022 р. – суттєвий вплив воєнного стану та зміни в кримінальному законодавстві.

Такий методологічний підхід забезпечує репрезентативність аналізу й дозволяє робити узагальнення щодо тенденцій розвитку альтернативних

покарань у сучасних умовах. Відповідні результати узагальнено у таблиці 2.1 (додатки А, Б, В, Г, І, Д).

Таблиця 2.1

Динаміка призначення кримінальних покарань в Україні у 2019–2024 рр. (у кількісних показниках)

№	роки	Позбавлення/обмеження волі			Разом покарань з обмеженням волі	Альтернативні покарання									Разом альтернативних покарань	Разом покарань за рік
		довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі		тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням		
1	2019	11	13230	827	14068	43	2500	65	28	4189	21415	1	153	26745	55139	69207
2	2020	28	14051	1314	15393	26	2671	86	42	5468	24265	0	153	29012	61723	77116
3	2021	20	12437	2207	14664	41	3203	207	41	8591	12870	2	114	30715	55784	70448
4	2022	23	10287	1953	12263	119	2187	103	131	4307	13129	150	51	24932	45109	57372
5	2023	27	13425	1935	15387	691	2638	92	515	3682	20837	347	75	34617	63494	78881
6	2024	37	12908	471	13416	869	907	4491	5259	903	8	1831	605	835	15708	29124
Усього		146	76338	8707	85191	1789	14106	5044	6016	27140	92532	2331	1151	146856	296965	382156

Найбільше покарань загалом призначено у 2023 році (34 617), що пояснюється як зростанням кількості вироків, так і підвищеною часткою штрафів та громадських робіт. Найменше — у 2022 році (24 932), коли через воєнний стан та обмеження роботи судів обсяг покарань знизився. Із видів покарань найбільш поширеними протягом усіх років - штрафи, які значно перевищують інші категорії; натомість найменш поширеним залишалося довічне позбавлення волі (лише поодинокі випадки щороку).

Для глибшого аналізу отриманих результатів доцільно перевести наведені у табл. 1.3 абсолютні кількісні показники у відсоткове значенні табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка призначення кримінальних покарань в Україні у 2019–2024 рр.
(у відсотковому значенні)

№	роки	Позбавлення/обмеження волі			Альтернативні покарання									Сума судових рішень за рік, 100 %
		довічне позбавлення волі, %	позбавлення волі на певний строк, %	обмеження волі, %	тримання в дисциплінарному батальйоні, %	арешт, %	виправні роботи, %	службове обмеження для військовослужбовців, %	громадські роботи, %	штраф, %	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, %	інші міри покарання, %	з випробуванням, %	
1	2019	0,02	19,12	1,19	0,06	3,61	0,09	0,04	6,05	30,94	0	0,22	38,64	69207
2	2020	0,04	18,22	1,7	0,03	3,46	0,11	0,05	7,09	31,47	0	0,2	37,62	77116
3	2021	0,03	17,65	3,13	0,06	4,55	0,29	0,06	12,19	18,27	0	0,16	43,6	70448
4	2022	0,04	17,93	3,4	0,21	3,81	0,18	0,23	7,51	22,88	0,26	0,09	43,46	57372
5	2023	0,03	17,02	2,45	0,88	3,34	0,12	0,65	4,67	26,42	0,44	0,1	43,89	78881
6	2024	0,13	44,32	1,62	2,98	3,11	15,42	18,06	3,1	0,03	6,29	2,08	2,87	29124

Якщо розглядати першу категорію покарань, то довічне покарання протягом цього періоду мало стабільно низькі показники, коливаючись від 11 судових рішень у 2019 році до 37 у 2024 році, що вказує на поступове зростання, проте це покарання залишається винятковим. Значно більшу частку займає позбавлення волі на певний строк, зокрема, у 2019 році винесено 13 230 судових рішень стосовно засуджених, а у 2024 році – 12 908 відповідно. Хоча абсолютні значення є високими, загальна тенденція свідчить про коливання, без стабільного зростання чи зниження.

У свою чергу, обмеження волі демонструє нерівномірність, оскільки від 827 у 2019 році до 2 207 рішень суду у 2021 році, проте вже у 2024 році їхня кількість скоротилася до 471, що свідчить про поступове відходження від такого виду покарання.

Серед альтернативних санкцій найбільш помітним є зростання виправних робіт, від 65 судових рішень у 2019 році вони зросли до 4 491 у 2024 році. Аналогічно, службове обмеження для військовослужбовців зросло з 28 рішень у 2019 році до 5 259 у 2024 році, тобто майже у 200 разів, що відображає актуалізацію цього інструменту в умовах воєнного стану.

Тримання в дисциплінарному батальйоні протягом усього періоду залишалося малопоширеним, а пік відзначався у 2024 році зафіксовано 869, що також свідчить про відсутність стабільної динаміки. Арешт застосовувався на рівні від 2 500 судових рішень у 2019 році до 907 у 2024 році, що відображає істотне зменшення його ролі у системі покарань.

Громадські роботи залишаються одним із найбільш поширених альтернативних покарань. У 2019 році винесено 4 189 судових рішень, у 2021 – 8 591, проте у 2024 році їх кількість скоротилася до 903.

Штрафи займають стабільно високу частку, адже у 2019 році винесено 21 415 судових рішень, у 2020 – 24 265, у 2023 – 20 837, проте у 2024 році кількість різко впала до 8.

Позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю у 2019–2021 роках фактично не застосовувалося (1–2 рішення), проте з 2022

року цей показник почав зростати, досягнувши 1 831 судових рішень у 2024 році.

Інші міри покарання мали незначну питому вагу, зокрема, від 153 вироків у 2019 році до 605 у 2024 році.

Особливу увагу слід приділити звільненню від відбування покарання з випробуванням, адже призначались судом у 2019 році в 26 745 рішеннях, у 2021 – 30 715, у 2023 – 34 617, проте вже у 2024 році їхня кількість скоротилася до 835, через впровадження у законодавство нового виду покарання як пробаційний нагляд.

У загальному порівнянні динаміка застосування альтернативних покарань позбавленню волі, відображає на рис. 1.2, що протягом досліджуваного періоду призначення покарання у виді довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк та обмеження волі залишалися відносно стабільними. У 2019 році кількість рішень, ухвалених судом становила 14 068, у 2020 році спостерігалось зростання до 15 393, однак у наступні роки простежується спад, зокрема у 2021 році — 14 664, у 2022 році — 12 263. У 2023 році знову зафіксовано підвищення кількості засуджених до 15 387, тоді як у 2024 році вона знизилася до 13 416. Динаміка цих покарань не має різких стрибків і характеризується певною циклічністю з коливаннями у межах від 12 до 15 тисяч судових рішень.

Динаміка альтернативних покарань продемонстрували ж набагато більшу варіативність і коливання, оскільки у 2019 році рішень призначено 55 139, у 2020 році цей показник зріс до 61 723, проте вже у 2021 році знизився до 55 784. Найнижче значення зафіксовано у 2022 році — 45 109 судових рішень. Наступного року, у 2023-му, відбулося стрімке зростання до рекордних 63 494, однак у 2024 році динаміка різко обвалилася, і кількість засуджених, яким було призначено альтернативні покарання, склала лише 15 708.

Таким чином, у період з 2019 по 2024 рік альтернативні відзначалися значними коливаннями та різкими змінами динаміки. Особливо показовим є 2024 рік, коли кількість застосування альтернативних покарань майже

зрівнялася з кількістю покарань у виді довічного або на певний строк позбавлення волі, обмеження волі, що свідчить про радикальний зсув у структурі кримінально-правової практики. Така різка зміна зумовлена набранням чинності Закону України від 18.07.2024 р. № 3886-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» [38], яким підвищено поріг кримінальної відповідальності за крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрату чужого майна (ст. 185, 190, 191 КК України), чим скасовано кримінальну відповідальність за вчинення таких діянь, якщо вартість викраденого майна складає менше двох неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

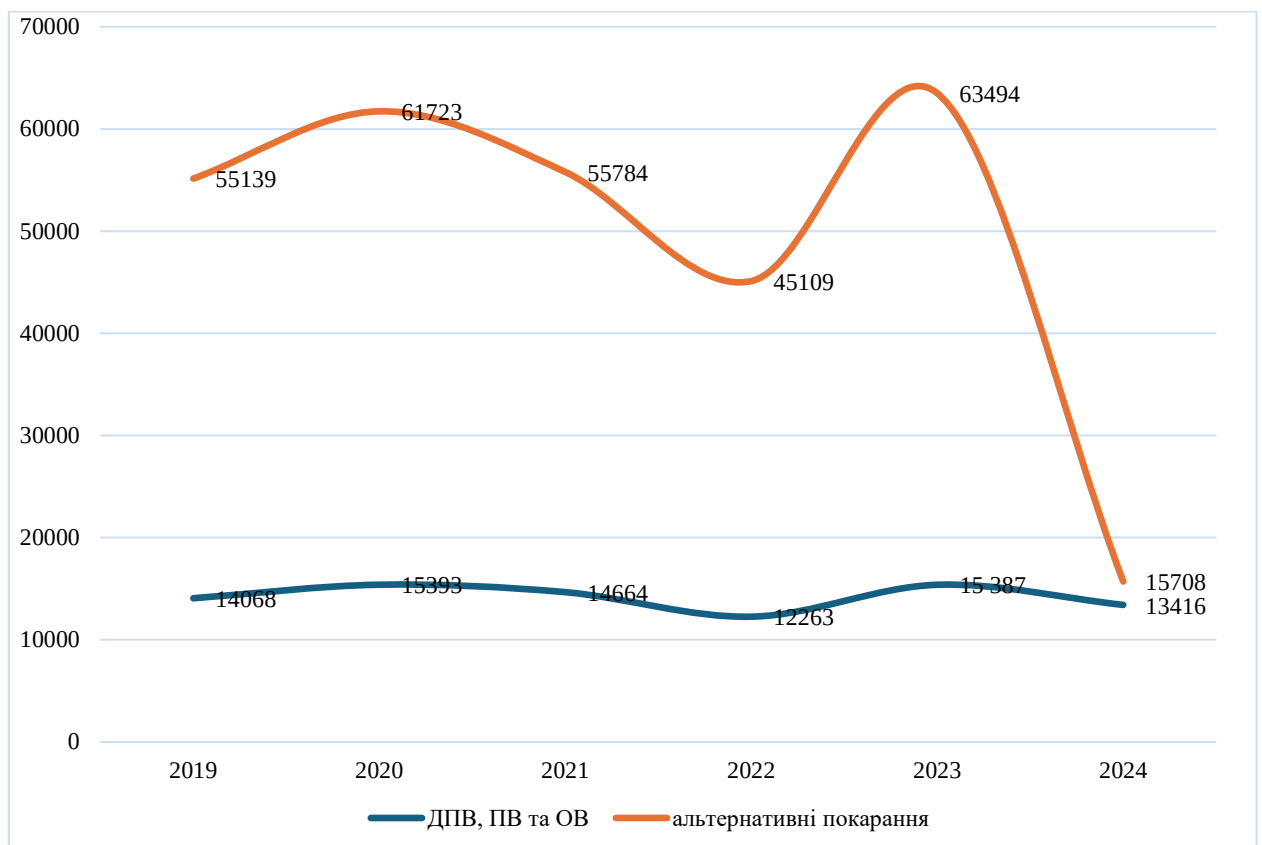

Рис. 1.2. Динаміка призначення кримінальних покарань в Україні у 2019–2024 рр. (побудовано автором)

Для дослідження економічного аналізу призначення покарань необхідно зазначити, що у Звіті про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих Міністерству юстиції України на виконання покарань установами і органами державної кримінально-виконавчої служби України, а також використання і розпорядження об'єктами державної власності, належними державі матеріальними чи іншими активами, що мають фінансові наслідки для державного бюджету зазначено, що простежується тенденція до зменшення кількості ув'язнених. Для досягнення цього держава повинна застосовувати нові підходи, спрямовані на скорочення числа осіб, які відбувають покарання у колоніях. Одним із шляхів є розвиток пробації та впровадження системи контролю й нагляду за тими, хто вчинив менш тяжкі злочини та може бути виправлений за допомогою штрафів, громадських робіт, електронного моніторингу чи, за потреби, лікування.

В Україні стандарти діяльності установ виконання покарань не переглядалися понад 75 років, а структура пенітенціарної служби майже не змінювалася протягом чверті століття незалежності, зберігаючи радянську спадщину. Умови утримання засуджених та осіб, взятих під варту, потребують приведення у відповідність до європейських стандартів, на чому неодноразово наголошували представники міжнародних інспекцій під час візитів в Україну.

Пенітенціарна система України потребує ґрунтовного реформування. Вже створена служба пробації, головне завдання якої – забезпечення безпеки суспільства та справедливого правосуддя. Проте ця служба потребує достатнього фінансування і професійного кадрового забезпечення. Окремої уваги заслуговує також система охорони здоров'я для засуджених і осіб, узятих під варту, зокрема в частині гарантованого фінансування закупівлі ліків, обладнання та техніки.

З огляду на обмеженість бюджетних ресурсів, особливого значення набуває ефективне використання коштів Державного бюджету, спрямованих на реформування пенітенціарної системи. При цьому вперше було проведено

аудит ефективності управління Міністерством юстиції державним майном та активами, що перебувають у його розпорядженні.

Відповідно до інформації додатку №3 до Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII, видатки для органів пробації за програмою «Забезпечення діяльності органів пробації» становили 624,1 млн грн. Ці кошти надходили виключно з загального фонду, без залучення спеціальних джерел фінансування [39].

Видатки розвитку та капітальні інвестиції у діяльність пробації у 2019 році не передбачалися, що свідчить про обмеженість фінансування органів пробації, яка забезпечувала виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та соціальний нагляд за засудженими, однак не мала можливостей для масштабного розвитку інфраструктури чи впровадження інноваційних підходів.

Згідно з додатком №3 до Закону України «Про державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX, відомо, що у 2020 році пробація отримала понад 600 млн грн. – це близько 4,3% від бюджету міністерства, проте всі кошти йшли виключно на базові потреби – оплату праці працівників та комунальні послуги [40].

У 2021 році отримали 729,3 млн грн. близько 4,7%, що забезпечувалося виключно за рахунок загального фонду [41].

У 2022 році фінансування Міністерства юстиції України становило 16,36 млрд грн, з яких частку спрямовано на органи пробації отримали 749,7 млн грн, тобто близько 4,6 % від загального обсягу фінансування Міністерства юстиції [42].

У 2023 році на Міністерство юстиції України у розмірі понад 15,2 млрд грн. Обсяг фінансування органи пробації отримали на рівні 750,6 млн грн, що становило близько 4,9 % [43].

У 2024 році бюджет Міністерства юстиції України склав понад 18,7 млрд грн. Частку асигнувань - 786,9 млн грн, що становило близько 4,2 % від загального бюджету міністерства отримали органи пробації [44].

Таблиця 2.3

**Розподіл видатків Державного бюджету України 2019-2024 роках для
забезпечення діяльності органів пробації**

3601030	0340	уопп на 2024	Міністерству юстиції України у 2024 році, з них	3601030	0340	уопп на 2023	Міністерству юстиції України у 2023 році, з них	3601030	0340	уопп на 2022	Міністерству юстиції України у 2022 році, з них	3601030	0340	уопп на 2021	Міністерству юстиції України у 2021 році, з них	3601030	0340	уопп на 2020	Міністерству юстиції України у 2020 році, з них	3601030	0340	уопп на 2019	Міністерству юстиції України у 2019 році, з них	Код програмної класифікації видатків та кредитування	Код функціональної класифікації видатків та кредитування	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом												
																											786 947,4	596 898,5	19 080,0	1 048 073,4	97 127,6	1 853 675,8		626 740,0	219 611,0	96 283,7	91 716,8	110 067,1	455 108,6	1 164 475,3	293384, 1	646985, 2	742142 5,0	624 094,3	123175 67,6
786 947,4	596 898,5	19 080,0	1 048 073,4	97 127,6	1 853 675,8	626 740,0	219 611,0	96 283,7	91 716,8	110 067,1	455 108,6	1 164 475,3	293384, 1	646985, 2	742142 5,0	624 094,3	123175 67,6	786 947,4	596 898,5	19 080,0	1 048 073,4	97 127,6	1 853 675,8	626 740,0	219 611,0	96 283,7	18 771 745,4	750 627,40	15 232 012,6	749 699,0	16 355 472,1	742503, 20	15 629 515,6	687 860,5	14 036 130,4	624 094,3	138671 43,80								

Враховуючи вищевикладені показники, можна дійти до висновку, що попри щорічне збільшення загального бюджету Міністерства юстиції, витрати на забезпечення роботи органів пробації мають переважно утримувальний характер. Протягом досліджуваного періоду вони стабільно отримували у середньому 4–5 % від бюджету міністерства, причому виключно з загального фонду. Таке фінансування дозволяє забезпечувати базові потреби органів пробації, однак не створює можливостей для розвитку установи із використання коштів. Недостатній розвиток пробації, яка є основним механізмом реалізації альтернативних покарань, фактично стримує гуманізацію кримінальної юстиції в Україні.

Важливим аналітичним показником є динаміка чисельності осіб, які перебували на обліку органів пробації. Так, станом на 01.01.2020 р. на обліку перебувало 65 541 осіб; на 01.01.2021 р. – 59 023; на 01.01.2022 р. – 63 531; на 01.01.2023 р. – 61 897; на 01.01.2024 р. – 67 345; на 01.01.2025 р. – 63 336 відповідно [45] (додаток Е). Для визначення рівня бюджетних витрат на утримання одного суб'єкта пробації використано дані табл. 1.5 про розподіл Державного бюджету України. Вихідними показниками стали загальний обсяг виділених коштів на забезпечення діяльності органів пробації у 2019 році та кількість осіб, які перебували на обліку. Методологія розрахунку ґрунтується на співвідношенні річного фінансування до загальної чисельності суб'єктів пробації з подальшим приведенням результатів до середньодобового показника.

де:

$B_{1д}$ - витрати на одного суб'єкта пробації за 1 день, грн;

B – річний бюджет пробації, грн;

N – середньооблікова кількість суб'єктів пробації;

D – кількість календарних днів у році.

$$B_{1д} = \frac{B}{N \times D}$$

$$B_{1д} = \frac{624094300}{65\,541 \times 365} = \frac{624094300}{23922465} = 26,1 \text{ грн/день}$$

у 2020 році:

$$B_{1д} = \frac{687860500}{59\,023 \times 366} = \frac{687860500}{21602418} = 31,95 \text{ грн/день}$$

у 2021 році:

$$B_{1д} = \frac{729255200}{63531 \times 365} = \frac{729255200}{23188815} = 31,5 \text{ грн/день}$$

у 2022 році:

$$B_{1д} = \frac{749699000}{61\,897 \times 365} = \frac{749699000}{22592405} = 33,2 \text{ грн/день}$$

у 2023 році:

$$B_{1д} = \frac{750627400}{67\,345 \times 365} = \frac{750627400}{23580925} = 30,5 \text{ грн/день}$$

у 2024 році:

$$B_{1д} = \frac{786947400}{63\,336 \times 365} = \frac{786947400}{23117640} = 33,95 \text{ грн/день}$$

Згідно з проведеними розрахунками, у 2019 році витрати на одного суб'єкта пробації становили 26,1 грн/день, у 2020 році – 31,95; у 2021 році – 31,5; у 2022 році – 33,2; у 2023 році – 30,5; а у 2024 році – 33,95. Узагальнені дані щодо динаміки бюджетного забезпечення та чисельності суб'єктів пробації наведені у таблиці 2.4 та рис. 2.1:

Таблиця 2.4

Динаміка фінансування органів пробації та показників охоплення суб'єктами, 2019–2024 рр.

№	Період	Бюджет, грн	Кількість суб'єктів	Витрати на 1 суб'єкта на 1 день	% зріст кількості суб'єктів у порівнянні з 2019 р.	% збільшення бюджету у порівнянні з 2019 р.
1	2019	624094300	65 541	26,1	0	0
2	2020	687860500	59 023	31,95	-9,94	10,22
3	2021	729255200	63531	31,5	-3,07	16,85
4	2022	749699000	61 897	33,2	-5,56	20,13
5	2023	750627400	67 345	30,5	2,75	20,27
6	2024	786947400	63 336	33,95	-3,36	26,07

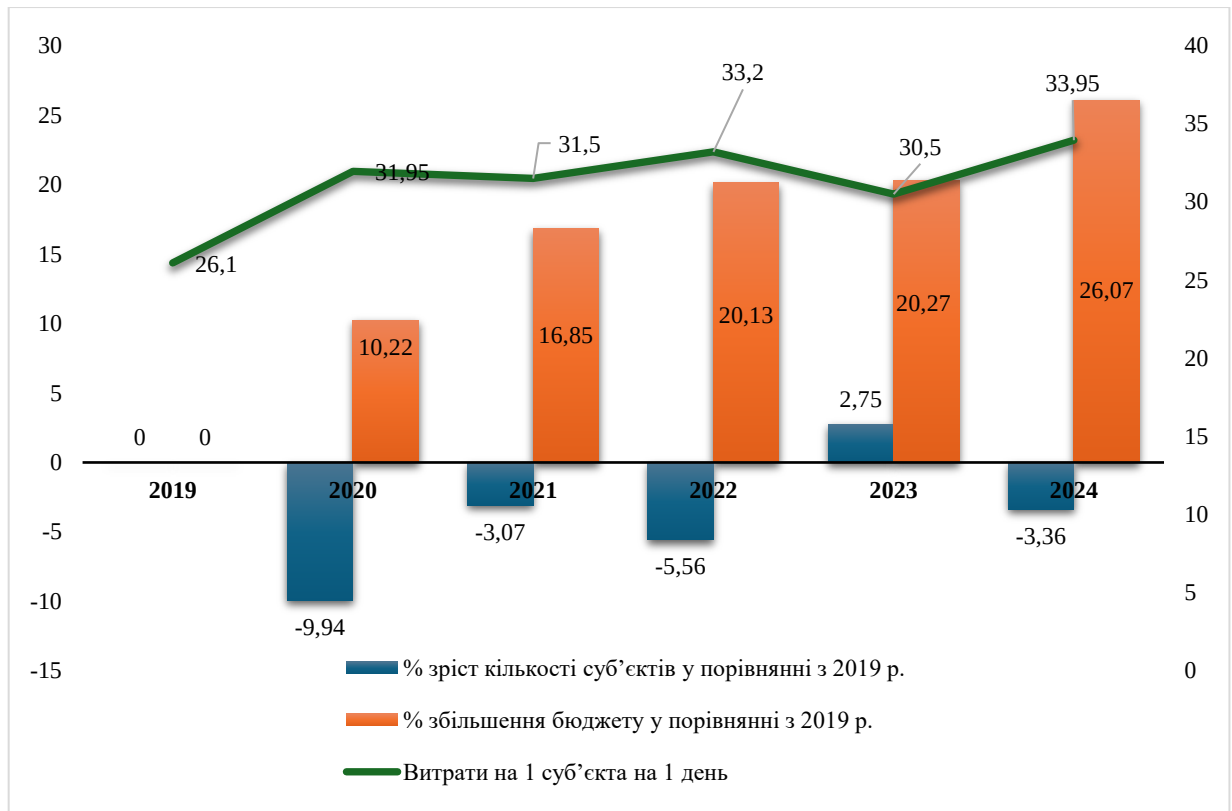

Рис. 2.1. Динаміка фінансування органів пробації та показників охоплення суб'єктами, 2019–2024 рр. (побудовано автором)

Аналіз динаміки фінансування та чисельності суб'єктів пробації засвідчив, що у 2020–2022 роках спостерігалось зменшення кількості осіб на обліку, проте обсяги бюджетних асигнувань зростали. У 2023–2024 роках, незважаючи на певні коливання чисельності облікових осіб, тенденція до збільшення бюджетних видатків зберіглась.

2.2. Аналіз витрат держави на утримання засуджених у місцях позбавлення волі

Одним із найбільш витратних дій кримінально-виконавчої системи України є утримання осіб у місцях позбавлення волі. Забезпечення функціонування виправних колоній, слідчих ізоляторів та інших установ пов'язане з необхідністю фінансування широкого комплексу потреб, починаючи від виплати заробітної плати персоналу і покриття комунальних

витрат до організації харчування, медичного обслуговування, охорони, до утримання інфраструктури. Саме тому витрати на цей напрямок займають найбільшу частку у структурі бюджетного фінансування Міністерства юстиції України.

Відповідно до листа Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України від 19.08.2025 р., станом на 01.01.2020 р. – 52863 в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України трималося 37119 осіб, станом на 01.01.2021 р. – 49823, станом на 01.01.2022 р. – 48251, станом на 01.01.2023 р. – 42726, станом на 01.01.2024 р. – 44387, станом на 01.01.2025 р. – 37119 відповідно [46] (додаток Є).

Функціонувало установ виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України станом на 01.01.2020 – 121, станом на 01.01.2021 – 109, станом на 01.01.2022 – 109, станом на 01.01.2023 – 86, станом на 01.01.2024 – 89, станом на 01.02.2025 – 86 відповідно.

Департамент, як юридичну особу публічного права утворено постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 20 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції».

Штатна чисельність посад підпорядкованих Департаменту органів та установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України станом на 01.01.2021 р. складає 25196 одиниць, станом на 01.01.2022 р. - 24719,5, станом на 01.01.2023 р. - 24219,5, станом на 01.01.2024 р. – 23972, станом на 01.01.2025 р. – 23907 відповідно [46].

На основі вищезазначених даних встановлено, що у 2019 році в установах виконання покарань та СІЗО утримувалося 52,9 тис. осіб у 121 установі (середнє навантаження — 437 осіб на установу). До 2023 року кількість установ скоротилася до 86, а чисельність ув'язнених — до 42,7 тис., що підвищило середню наповненість до майже 500 осіб. У 2023 році ситуація дещо стабілізувалася: 89 установ та 44,4 тис. ув'язнених (499 осіб на установу).

Вже у 2024 році кількість осіб різко зменшилася до 37,1 тис. при тих самих 86 установах, що знизило навантаження до 432 осіб. Така динаміка свідчить про поступове скорочення контингенту місць позбавлення волі та мережі установ, однак водночас у 2022–2023 рр. призвело до пікового перевантаження окремих колоній (див. табл. 2.5 та рис. 2.2).

Таблиця 2.5

Динаміка кількості установ виконання покарань та чисельності засуджених, які утримувалися у місцях позбавлення волі в Україні у 2020–2025 рр.

Рік	Кількість установ виконання покарань та СІЗО, од.	Кількість осіб, які утримувалися, осіб	Середня кількість осіб на одну установу
2019	121	52 863	437
2020	109	49 823	457
2021	109	48 251	443
2022	86	42 726	497
2023	89	44 387	499
2024	86	37 119	432

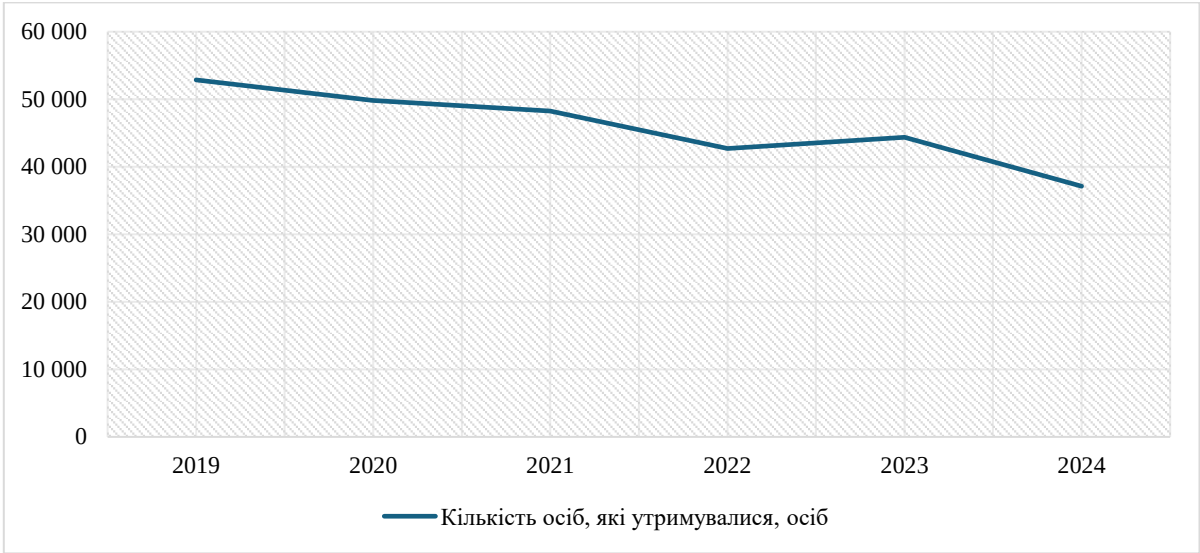

Рис. 2.2. Динаміка чисельності засуджених, які утримувалися у місцях позбавлення волі в Україні у 2020–2025 рр. (побудовано автором)

З огляду на обмеженість бюджетних ресурсів, особливого значення набуває ефективне використання коштів Державного бюджету, спрямованих на реформування пенітенціарної системи.

Відповідно до інформації додатку №3 до Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII, фінансування діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України здійснювалося в межах бюджетних програм Міністерства юстиції України. Загальний обсяг коштів, передбачених на потреби ДКВС, склав 6 786,3 млн грн, що становило значну частку у структурі видатків Міністерства юстиції загалом (13 867 143,8 тис. грн).

Найбільшу питому вагу у структурі видатків становила програма «Виконання покарань установами і органами ДКВС», яка передбачала 6 162,2 млн грн. Переважна частина цих коштів (5 666,3 млн грн) була сконцентрована у загальному фонді.

Окрім цього, із спеціального фонду виділено 272,9 млн грн.

Таким чином, фінансування мало переважно утримувальний характер, тобто спрямоване на забезпечення стабільної роботи установ виконання покарань та оплату праці персоналу, тоді як інвестиційна складова залишалася обмеженою.

У 2020 році фінансування органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України зосереджувалося передусім на забезпеченні функціонування виправних колоній, слідчих ізоляторів та персоналу, а також на підтриманні роботи пробації. Загальний обсяг асигнувань перевищив 6,7 млрд грн, що становило близько 47,7 % від бюджету Міністерства юстиції 14 036 130,4.

Основна частина коштів спрямовувалася з загального фонду на виплату заробітних плат і покриття комунальних витрат, тоді як спеціальний фонд забезпечував лише обмежені капітальні видатки та часткове фінансування оплати праці.

На 2021 рік передбачалось найбільшу частину ресурсів спрямовано на виконання покарань установами та органами Державної кримінально-виконавчої служби, на що виділили понад 7,3 млрд грн., що становить близько 46,8 % від загальної суми на Міністерство юстиції України - 15 629 515,6.

У 2022 році фінансування Міністерства юстиції України становило 16,36 млрд грн, з яких частку спрямовано на установи та органи Державної кримінально-виконавчої служби, зокрема, на їх потреби виділили понад 7,5 млрд грн, що становило близько 46 % від загального бюджету міністерства.

У 2023 розмірі на Міністерство юстиції України у розмірі понад 15,2 млрд грн. Обсяг фінансування отримали установи та органи Державної кримінально-виконавчої служби — понад 7,7 млрд грн (приблизно 50,6 % від загального бюджету міністерства).

У 2024 році бюджет Міністерства юстиції України склав понад 18,7 млрд грн. Частку асигнувань - 8,84 млрд грн, що склало 47,1 % спрямовано на фінансування установ та органів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Враховуючи вищевикладені показники, можна дійти до висновку, що попри щорічне збільшення загального бюджету Міністерства юстиції, витрати на пенітенціарну систему мають переважно утримувальний характер. Найбільше коштів спрямовуються на оплату праці персоналу та покриття комунальних витрат, тоді як інвестиційна складова та розвиток інфраструктури залишаються недостатньо профінансованими, що негативно позначається на умовах тримання засуджених та можливостях впровадження сучасних стандартів поводження з ув'язненими.

Варто зауважити, що для проведення аналізу використовувалися дані додатків №3 до Законів України «Про Державний бюджет України», причому бралися показники з урахуванням усіх останніх змін та уточнень. Тобто у дослідженні наведені фінансові показники вже у їх кінцевому вигляді, в обсягах, які фактично діяли на кінець відповідного бюджетного року. Такий

підхід забезпечує повноту відображення бюджетних асигнувань і дозволяє більш коректно порівнювати динаміку фінансування в різні роки.

Для забезпечення порівняльного аналізу витрат держави на різні категорії осіб доцільно застосувати єдину методику обчислень. Тому, за допомогою тієї ж формули, яка використовувалася для визначення середньодобових витрат на одного суб'єкта пробації, розрахуємо й показники витрат на одного засудженого, що утримується у місцях позбавлення або обмеження волі (див. табл. 2.6 та рис. 2.3), де:

$V_{1д}$ - витрати на одного засудженого за 1 день, грн;

B – річний бюджет спрямований на виконання покарань установами Державної кримінально-виконавчої служби України, грн;

N – середньооблікова кількість осіб, які фактично перебували в установах виконання покарань та СІЗО;

D – кількість календарних днів у році.

$$V_{1д} = \frac{B}{N \times D}$$

у 2019 році:

$$V_{1д} = \frac{6162230700}{52863 \times 365} = \frac{6162230700}{19294995} = 319,4 \text{ грн/день}$$

у 2020 році:

$$V_{1д} = \frac{6946230700}{49823 \times 366} = \frac{6946230700}{18235218} = 381 \text{ грн/день}$$

у 2021 році:

$$V_{1д} = \frac{7314365500}{48251 \times 365} = \frac{7314365500}{17611615} = 415,3 \text{ грн/день}$$

у 2022 році:

$$V_{1д} = \frac{7529124400}{42726 \times 365} = \frac{7529124400}{15594990} = 483,8 \text{ грн/день}$$

у 2023 році:

$$V_{1д} = \frac{7699747500}{44387 \times 365} = \frac{7699747500}{16201255} = 475,3 \text{ грн/день}$$

у 2024 році:

$$V_{1д} = \frac{8836689600}{37119 \times 366} = \frac{8836689600}{13585554} = 650,4 \text{ грн/день}$$

Таблиця 2.6

Динаміка фінансування та показників охоплення засудженими у 2019–2024 рр.

№	Період	Бюджет, грн	Кількість засуджених	Витрати на 1 засудженого на 1 день, грн	% зріст кількості засуджених у порівнянні з 2019 р.	% збільшення бюджету у порівнянні з 2019 р.
1	2019	6162230700	52863	319,4	0	0
2	2020	6946230700	49823	381,0	-5,8	12,7
3	2021	7314365500	48251	415,3	-8,7	18,7
4	2022	7529124400	42726	483,8	-19,2	22,2
5	2023	7699747500	44387	475,3	-16,0	25,0
6	2024	8836689600	37119	650,4	-29,7	43,4

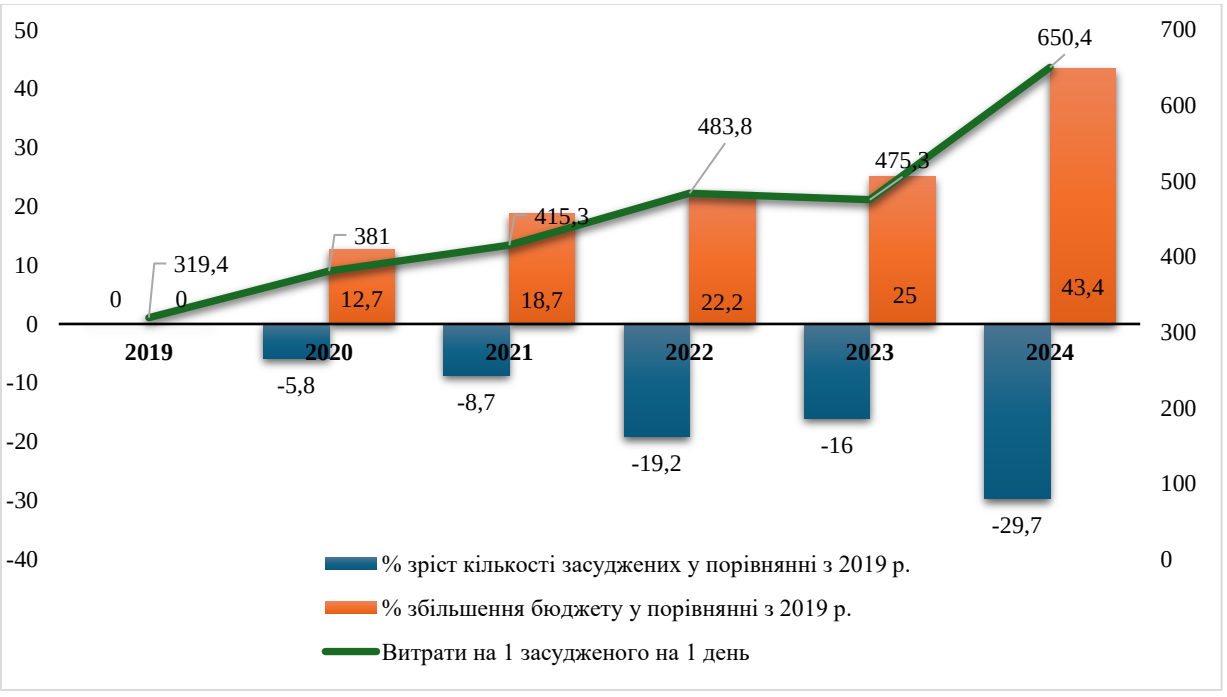

Рис. 2.3. Динаміка фінансування та показників охоплення засудженими у 2019–2024 рр. (побудовано автором)

Протягом 2019–2024 рр. відбулося чітке зменшення кількості засуджених, які утримувалися у місцях позбавлення волі або слідчих ізоляторах, при одночасному зростанні бюджетних видатків на їхнє утримання. Якщо у 2019 році в установах виконання покарань перебувало 52,9 тис. осіб, то у 2024 році ця цифра скоротилася до 37,1 тис., що становить зменшення на 29,7 %. Водночас бюджет зріс із 6,16 млрд грн до 8,83 млрд грн, тобто на 43,4 %.

У результаті середньодобові витрати на одного засудженого збільшилися більш ніж удвічі: з 319,4 грн у 2019 році до 650,4 грн у 2024 році. Попри те, що кількість осіб скорочується, однак, за умов зростання витрат на оплату праці персоналу, комунальні послуги та базове утримання інфраструктури, кожен засуджений обходиться державі дедалі дорожче.

Разом з цим, відповідно до інформації щодо касових видатків по Державній установі «Центр охорони здоров'я ДКВС України» від 07.08.2025 №1499-ЦА-25, можна простежити динаміку витрат у табл. 2.7 за основними статтями економічної класифікації (КЕКВ) у 2019–2024 рр. із загального бюджету [47] (додаток Ж).

Таблиця 2.7

Динаміка витрат ЦОЗ ДКВС України 2019–2024 рр.

Код економічної класифікації видатків (КЕКВ)	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
КЕКВ 2111 «Заробітна плата»	309313,7	359682,1	381718,5	453267,2	477865,5	554320,1
КЕКВ 2120 «Нарахування на оплату праці»	69537,9	77839,2	82481,1	97194,0	101715,5	117368,4
КЕКВ 2210 «Предмети, матеріали, обладнання та інвентар»	2125,5	1278,8	1193,6	1816,7	2006,7	2264,1
КЕКВ 2220 «Медикаменти та перев'язувальні матеріали»	105539,7	74958,7	65010,9	81143,0	59220,4	55914,2
КЕКВ 2240 «Оплата послуг (крім комунальних)»	10215,7	5174,8	3023,3	3374,8	4385,8	4216,7
КЕКВ 2250 «Видатки на відрядження»	445,8	257,8	321,0	347,8	509,8	587,8

Продовження табл. 2.7

КЕКВ 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв»	18211,7	20569,0	31084,9	30298,4	33282,1	40492,5
КЕКВ 2282 «Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм»	–	190,0	217,3	69,7	228,2	303,5
КЕКВ 2710 «Виплата пенсій і допомоги»	–	–	–	24,0	125,5	485,3
КЕКВ 2730 «Інші виплати населенню»	–	153,5	241,1	86,8	–	–
КЕКВ 2800 «Інші поточні видатки»	1962,6	50,4	230,5	36,2	674,5	947,2
КЕКВ 3110 «Придбання обладнання і предметів довгострокового користування»	110573,7	41685,1	184,0	–	–	9571,0
Всього	690288,4	581839,4	565706,2	667658,6	680014,0	786470,8

Проведено аналогічну динаміку середньодобових витрат на одного засудженого із даних ЦОЗ ДКВС України, які відображені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8
Динаміка фінансування та показників охоплення засудженими ЦОЗ ДКВС України у 2019–2024 рр.

№	Період	Бюджет, грн	Кількість засуджених	Витрати на 1 засудженого на 1 день, грн	% зріст кількості засуджених у порівнянні з 2019 р.	% збільшення бюджету у порівнянні з 2019 р.
1	2019	690288400	52863	35,8	0,0	0,0
2	2020	581839400	49823	31,9	-5,8	-15,7
3	2021	565706200	48251	32,1	-8,7	-18,0
4	2022	667658600	42726	42,8	-19,2	-3,3
5	2023	680014000	44387	42,0	-16,0	-1,5
6	2024	786470800	37119	57,9	-29,8	13,9

2.3. Вигоди та виклики при призначенні альтернативних покарань у соціальному та економічному вимірах

Державна політика у сфері виконання покарань перебуває у стані трансформації, що зумовлено як європейським вектором розвитку, так і потребою ефективного використання державних ресурсів в умовах війни та економічних обмежень. У цьому контексті особливого значення набуває пошук балансу між призначенням покарань, пов'язаних із позбавленням волі, та альтернативних покарань. Питання ефективності таких рішень необхідно розглядати не лише з правової, але й з економічної та соціальної перспективи, адже вони безпосередньо впливають на бюджет, рівень рецидиву та процес ресоціалізації засуджених.

Аналіз динаміки витрат держави за 2019–2024 рр. (див. табл. 2.9 та рис. 2.4) чітко демонструє значну різницю у фінансуванні пробації та установ виконання покарань.

Таблиця 2.9

Порівняльна таблиця динаміки витрат 2019–2024 рр.

Рік	Витрати на 1 суб'єкта пробації, грн/день	Витрати на 1 засудженого (ДКВС), грн/день	Перевищення витрат ДКВС над пробацією, %
2019	26,1	319,4	+1123 %
2020	31,95	381,0	+1092 %
2021	31,5	415,3	+1218 %
2022	33,2	483,8	+1357 %
2023	30,5	475,3	+1458 %
2024	33,95	650,4	+1817 %

Враховуючи вищезазначену інформацію встановлено, що державний бюджет для забезпечення функціонування пробації зріс із 624,1 млн грн у 2019 р. до 786,9 млн грн у 2024 р. (+26,1 %). При цьому кількість осіб на обліку варіюється від 59 до 67 тис. суб'єктів, а середньодобові витрати на 1 підоблікового підвищилися лише з 26,1 грн до 33,95 грн.

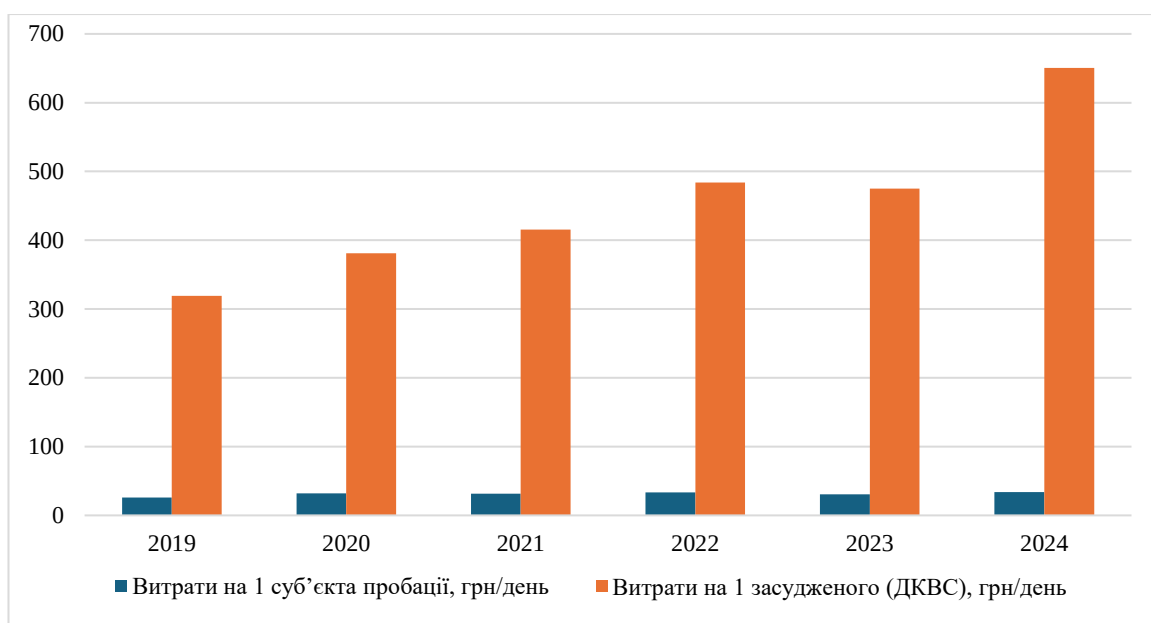

Рис. 2.4. Порівняння витрат 2019–2024 рр. (побудовано автором)

Водночас для забезпечення виконання покарань установами і органами ДКВС бюджет зріс із 6,16 млрд грн у 2019 р. до 8,83 млрд грн у 2024 р. (+43,4 %). При цьому кількість засуджених зменшилася майже на третину – з 52,9 тис. до 37,1 тис.. Попри скорочення контингенту, витрати на одного ув'язненого зросли більш ніж удвічі: з 319,4 грн/день у 2019 р. до 650,4 грн/день у 2024 р.

Розрахунки показують, що утримання одного засудженого у колонії для держави обходиться у 11–19 разів дорожче, ніж перебування особи на пробації, а також підкреслює економічну неефективність переважно утримувальної моделі та доводить доцільність подальшого розвитку пробації й альтернативних покарань. Водночас ключовим викликом залишається забезпечення належної інфраструктури пробації та професійної підготовки персоналу, що дозволить розширити її потенціал як головного інструменту гуманізації та оптимізації кримінальної юстиції.

Слід також зазначити про соціальну реінтеграцію як перевагу призначення альтернативних покарань. Як вже згадувалось у роботі вище, одним із ключових завдань кримінальної юстиції є не лише покарання, а й повернення людини до повноцінного життя у суспільстві. А тому,

альтернативні покарання дозволяють засудженому залишатися у звичному соціальному середовищі – зберігати стосунки з родиною, продовжувати навчання чи трудову діяльність, приносячи позитивний вплив на суспільство. Тобто створюються відповідні умови для виправлення особи без необхідності ізоляції. Засуджені перебувають під наглядом уповноважених органів пробації, мають визначені законом обов'язки (наприклад, проходження пробаційної програми, дотримання певних обмежень). Такий підхід дозволяє з одного боку – здійснювати контроль за поведінкою особи, а з іншого – не руйнувати її соціальні зв'язки, на відміну від місць позбавлення волі, де особа часто потрапляє у криміногенне середовище.

Перевагою призначення саме альтернативних видів покарань є й гуманізація кримінальної політики України, оскільки вона є одним із ключових напрямів сучасного реформування правової системи. Її зміст полягає у поступовому відході від каральної парадигми до моделі правосуддя, зорієнтованої на відновлення та профілактику кримінальних правопорушень. Альтернативні покарання відповідають міжнародним стандартам, зокрема Європейським правилам пробації та рекомендаціям Ради Європи, а також сприяють виконанню зобов'язань України у сфері захисту прав людини. Значну роль відіграє і зменшення переповненості установ виконання покарань, яка тривалий час залишалася хронічною проблемою та неодноразово ставала предметом критики з боку Європейського суду з прав людини [48]. Скорочення контингенту засуджених, що утримуються у місцях несвободи, знижує ризики жорстокого чи нелюдського поводження та покращує умови тримання, водночас оптимізуючи використання бюджетних коштів.

Виклики та проблеми у сфері розвитку альтернативних покарань в Україні полягають передусім у фінансових та соціально-політичних обмеженнях. Бюджет органів пробації стабільно становить лише 4–5 % від загального фінансування Міністерства юстиції, причому більша частина коштів спрямовується на оплату праці персоналу та комунальні послуги. Тобто фінансування має здебільшого утримувальний характер і практично не

передбачає інвестицій у розвиток інфраструктури, цифровізацію чи підвищення кваліфікації працівників. Така модель обмежує потенціал пробації як ефективного інституту ресоціалізації та знижує її спроможність виконувати завдання, визначені міжнародними стандартами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Проведений аналіз показав, що в Україні зберігається подвійна динаміка кримінально-правової практики. З одного боку, кількість осіб у місцях несвободи у 2019–2024 рр. скорочується, з іншого - бюджетні видатки на їх утримання зростають і формують дедалі вищу собівартість утримання одного засудженого. За оцінками, середньодобові витрати на 1 ув'язненого зросли з близько 319 грн/добу (2019) до близько 650 грн/добу (2024), тоді як для 1 суб'єкта пробації — з близько 26 до близько 34 грн/добу. Отже, утримання в ізоляції є для держави в 11–19 разів дорожчим, ніж перебування особи під пробаційним наглядом, за відсутності підтверджень вищої ресоціалізуючої ефективності ізоляції від суспільства.

Статистичний зріз судової практики у 2019–2024 рр. засвідчив помітні коливання у призначенні альтернативних покарань, включно з різким структурним зсувом у 2024 р. через зміни у законодавстві, зокрема, впровадження пробаційного нагляду та декриміналізації дрібних крадіжок. Водночас пробація демонструє сталу економічну перевагу та соціальні вигоди (збереження зайнятості, сімейних зв'язків, зниження ризику рецидиву), однак її потенціал обмежений утримувальним характером фінансування (у середньому 4–5 % бюджету Мін'юсту, переважно на зарплати й комунальні витрати).

Класична пенітенціарна система з точки зору економіки й Цілей сталого розвитку демонструє низьку ефективність використання суспільних ресурсів: високі поточні видатки, капітальні потреби, ризики переповненості та медико-санітарні виклики. Натомість альтернативні покарання напрямую корелюють з низкою Цілей, зокрема, 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13–15, 17, створюючи мультиплікативний соціально-економічний ефект для громад.

Серед ключових системних бар'єрів виявлено недостатнє та незбалансоване фінансування пробації, зокрема, йдеться про відсутність спеціального фонду для інвестиційної складової, підвищення кваліфікації

працівників, реалізації пілотних проєктів щодо імплементації міжнародних стандартів тощо.

З огляду на отримані результати, економічно виправданим і таким, що відповідає ЦСР, є масштабування альтернатив до позбавлення волі з паралельною модернізацією системи органів пробації. Такі заходи дають змогу перерозподілити частину витрат із утримання у місцях несвободи на пробацію, ресоціалізацію та розвиток людського капіталу, зменшуючи бюджетне навантаження у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ АЛЬТЕРНАТИВНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ ЧЕРЕЗ ЕКОНОМІЧНУ ПРИЗМУ

3.1. Розробка економічно обґрунтованих моделей фінансування органів, відповідальних за виконання судових рішень

Запровадження системи економічно обґрунтованого фінансування органів пробації неможливе без паралельного підвищення ролі альтернативних покарань у практиці судів. Чим активніше суди призначають альтернативні покарання позбавленню волі, тим більшої актуальності набуває питання ресурсного забезпечення пробації, адже саме вона стає головним виконавцем судових рішень і гарантом контролю за поведінкою правопорушників у суспільстві.

Ефективна пробація не може функціонувати виключно на базових ресурсах. Її розвиток потребує продуманих фінансових моделей, які враховують як мінімальні потреби, так і глобальні та довгострокові завдання. У цьому контексті доцільно розглянути низку моделей фінансування, кожна з яких має власні переваги, обмеження та сферу застосування. Їхній аналіз дозволить сформулювати бачення оптимальної стратегії розвитку пробації як мультиканальної системи, що поєднує різні джерела фінансування та забезпечує як базову сталість, так і інноваційний розвиток. Серед таких моделей можна виділити наступні:

1. Програмно-цільова модель фінансування [49].

Програмно-цільова модель передбачає виділення коштів не лише на базові потреби органів пробації, а й на їх довгостроковий розвиток через створення та реалізацію спеціальних державних програм. Наприклад, програма «Розвиток пробації на 2025–2030 рр.» може містити конкретні цілі, завдання та показники результативності, що дозволить планувати фінансування органів пробації на кілька років уперед. Зокрема, також йдеться

про такі напрямки, як удосконалення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту (ЄРЗО); автоматизація обліку справ і електронний документообіг (розширення кількості робочих місць у СЕД «Мегаполіс»); впровадження електронних кабінетів для інспекторів та підоблікових, що дозволить знизити адміністративне навантаження та скоротити витрати на час для спілкування у відео-режимі; електронний моніторинг виконання обов'язків за допомогою браслетів із GPS-модулями; забезпечення служби швидкого реагування на випадки порушення порядку нагляду; освітні програми для засуджених; фінансування закупівлі підручників і робочих зошитів для реалізації заходів пробаційних програм; організація вечірніх шкіл, курсів перекваліфікації, підготовка та підвищення кваліфікації персоналу тощо.

Однак, дана програма вимагає значних коштів, які можна отримати не лише з державного бюджету.

Однак запропонована програма вимагає значних фінансових ресурсів, що в умовах обмеженого державного бюджету є суттєвим викликом для сталого розвитку системи пробації. Саме тому програмно-цільову модель доцільно розглядати не ізольовано, а у взаємодії з іншими підходами.

З огляду на це, далі доцільно розкрити сутність інших моделей фінансування, здатних взаємодоповнювати одна одну.

2. Модель базового бюджетного фінансування (утримувальна) [50].

Суть моделі полягає у виділенні коштів із загального фонду Державного бюджету України для забезпечення базових потреб органів пробації, відповідальних за виконання судових рішень. Йдеться, насамперед, про оплату праці персоналу, комунальні витрати, утримання інфраструктури, а також покриття найнеобхідніших організаційних витрат. До них належать витрати на папір, друк документів, поштове листування, придбання марок, конвертів тощо. Проте в бюджеті України витрати на канцелярію та поштове забезпечення фактично не закладаються у видатки. У разі зменшення кількості засуджених у місцях несвободи скорочуються і витрати на їх утримання.

Таким чином, економія бюджетних коштів має бути частково перерозподілена на користь пробації, зокрема, для покриття витрат на ті сфери, які не охоплюються видатками, для підтримки базового рівень функціонування служби та забезпечення елементарних організаційних умов роботи, без яких пробація не може ефективно виконувати покладені на неї завдання.

Проте варто зазначити і про недоліки моделі, які можуть виникнути. Хоча такий підхід дозволяє пробації лише виплачувати заробітну плату працівникам і покривати мінімальні витрати на утримання приміщень, він не створює умов для розвитку, зокрема, йдеться про фінансування цифровізації:

- придбання сучасної оргтехніки для сканування та завантаження особових справ до Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту (ЄРЗО);
- розширення кількості робочих місць у системі електронного документообігу “Мегаполіс”, що дозволило б оптимізувати обіг інформації та скоротити витрати на розхідні матеріали;
- впровадження систем електронного моніторингу та 24/7 диспетчерського контролю за підобліковими.

Також в умовах базового фінансування не закладаються ресурси на підвищення кваліфікації персоналу, участь у навчальних програмах, тренінгах чи міжнародних стажуваннях, що створює ризик кадрової деградації та втрати професійного потенціалу.

А тому доцільно зазначити й про інші моделі фінансування, які зможуть перекривати недоліки одна одної.

3. Модель співфінансування (державний бюджет + місцевий бюджети + спеціальні фонди).

Модель співфінансування полягає в тому, що фінансове забезпечення діяльності органів пробації здійснюється не лише за рахунок коштів державного бюджету, а й за участю місцевих громад та спеціально створених фондів. На практиці це може означати, що витрати на організацію громадських і виправних робіт покриваються з місцевих бюджетів, тоді як базове

утримання структури та зарплати персоналу фінансує держава. Окремим джерелом фінансування можуть виступати спеціальні фонди, сформовані за рахунок відсотка від сплачених штрафів або від конфіскованого майна як додаткового покарання.

Громада безпосередньо зацікавлена у належній роботі пробації, адже саме вона отримує вигоду від успішної ресоціалізації підоблікових та виконання громадських робіт створює додатковий трудовий ресурс для місцевої інфраструктури, починаючи від благоустрою територій до допомоги в соціальних закладах. Поряд з цим, важливо зазначити й про ріст рівня довіри громади до органів пробації та можливості виправлення поведінки засудженого без ізоляції від суспільства в цілому.

4. Грантова модель (міжнародні донори та проєкти) [51].

Грантова модель фінансування передбачає системне залучення ресурсів від міжнародних партнерів - таких як Європейський Союз, Програма розвитку ООН (ПРООН), Рада Європи, ЮНІСЕФ, USAID та інші організації, що традиційно підтримують реформи у сфері правосуддя та прав людини. Її сутність полягає в отриманні зовнішньої фінансової допомоги для запуску пілотних програм та впровадження інновацій, які на першому етапі складно профінансувати з національного бюджету.

В українському контексті така модель вже довела свою ефективність. У 2017–2022 роках саме за рахунок грантової допомоги ЄС та Ради Європи створено низку модельних офісів пробації, які стали прикладом сучасних стандартів роботи [52].

Обґрунтування такої моделі полягає в тому, що міжнародні гранти дозволяють тестувати нові підходи без додаткового навантаження на державний бюджет, що особливо важливо для пробації, яка перебуває у стадії становлення і потребує постійних інновацій діючи в умовах воєнного стану та цифрового розвитку. Крім того, грантова підтримка сприяє інтеграції України у європейський контекст, адже більшість таких проєктів передбачає

використання міжнародних стандартів, обмін досвідом та підготовку персоналу за участю зарубіжних експертів.

5. Модель цільових донатів для розвитку пробації [53, с. 883-897].

Модель цільових донатів базується на залученні додаткових коштів від приватного сектору, це можуть бути благодійні фонди, міжнародні і національні громадські організації, а також окремі громадяни у формі цільових пожертв. Така модель покликана компенсувати ті потреби органів пробації, які не покриваються державним фінансуванням, але мають безпосередній вплив на ефективність діяльності органів пробації.

Основними напрямками використання таких ресурсів є: забезпечення особистої безпеки працівників пробації (спонсорство засоби захисту, тривожні кнопки, відеоспостереження), придбання службового транспорту для виїздів у громади, закупівля обладнання для проведення соціально-виховної роботи, навчання та перепідготовка персоналу, а також розвиток цифрових інструментів, які дозволяють автоматизувати облік і комунікацію з підобліковими. Важливим елементом є прозорість: цільові донати можуть акумулюватися у спеціальних фондах із чітким призначенням, що підвищує довіру донорів і дозволяє ефективно відстежувати результативність їх використання.

Перевага цієї моделі полягає в її гнучкості та здатності швидко реагувати на конкретні потреби служби. Якщо державні програми зазвичай орієнтовані на довгострокове фінансування й складні бюрократичні процедури, то донорські кошти можуть спрямовуватися на оперативні потреби, що виникають у роботі пробації щодня. Крім того, залучення бізнесу та громадянського суспільства до фінансування пробації формує відчуття спільної відповідальності за безпеку в громаді.

Цільові донати можуть розглядатися і в ширшому контексті - як інструмент досягнення ЦСР). Наприклад, фінансування освітніх та соціальних програм для підоблікових відповідає ЦСР 4 «Якісна освіта» та ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання», а інвестиції у безпеку персоналу та

інфраструктури сприяють реалізації ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інститути». Таким чином, модель цільових донатів стає не лише фінансовим інструментом, а й важливим елементом інтеграції України у глобальний порядок денний сталого розвитку.

Аналіз різних моделей фінансування органів пробації показує, що жодна з них не є універсальною й не може повною мірою забезпечити сталий розвиток системи. Базове бюджетне фінансування гарантує лише мінімальний рівень функціонування; програмно-цільові підходи дозволяють планувати розвиток, але потребують значних коштів; модель співфінансування створює тісніший зв'язок із громадами, проте залежить від їхньої фінансової спроможності; гранти й цільові донати відкривають доступ до інновацій і швидкого ресурсного підсилення, однак залишаються тимчасовими й нестабільними; інституційні моделі забезпечення персоналу гарантують кадрову сталість, але потребують значних витрат і законодавчих змін.

У цьому контексті найбільш доцільним рішенням є мультиканальне фінансування, яке поєднує всі перелічені підходи у єдину систему. Оптимальною є комбінація, коли базове фінансування покриває необхідні видатки на заробітну плату та інфраструктуру, програмно-цільові кошти спрямовуються на цифровізацію й розвиток, гранти використовуються для тестування інноваційних проєктів, місцеве співфінансування - для підтримки соціально значущих ініціатив у громадах, а цільові донати забезпечують оперативне вирішення критичних потреб (безпека працівників, транспорт, техніка). Такий підхід створює фінансову гнучкість, знижує залежність від одного джерела й гарантує, що пробація залишатиметься стабільною навіть у періоди бюджетної нестабільності чи скорочення донорської підтримки.

Таким чином, мультиканальна модель стає фундаментом для подальшого економічного аналізу у наступному підпункті 3.2 (див. рис. 3.1), де буде оцінено потенціал економії державних коштів завдяки масштабуванню альтернативних покарань. Водночас вона формує основу для стратегічних

рекомендацій у п. 3.3, де мова піде про реформування кримінальної юстиції крізь призму економіки та Цілей сталого розвитку.

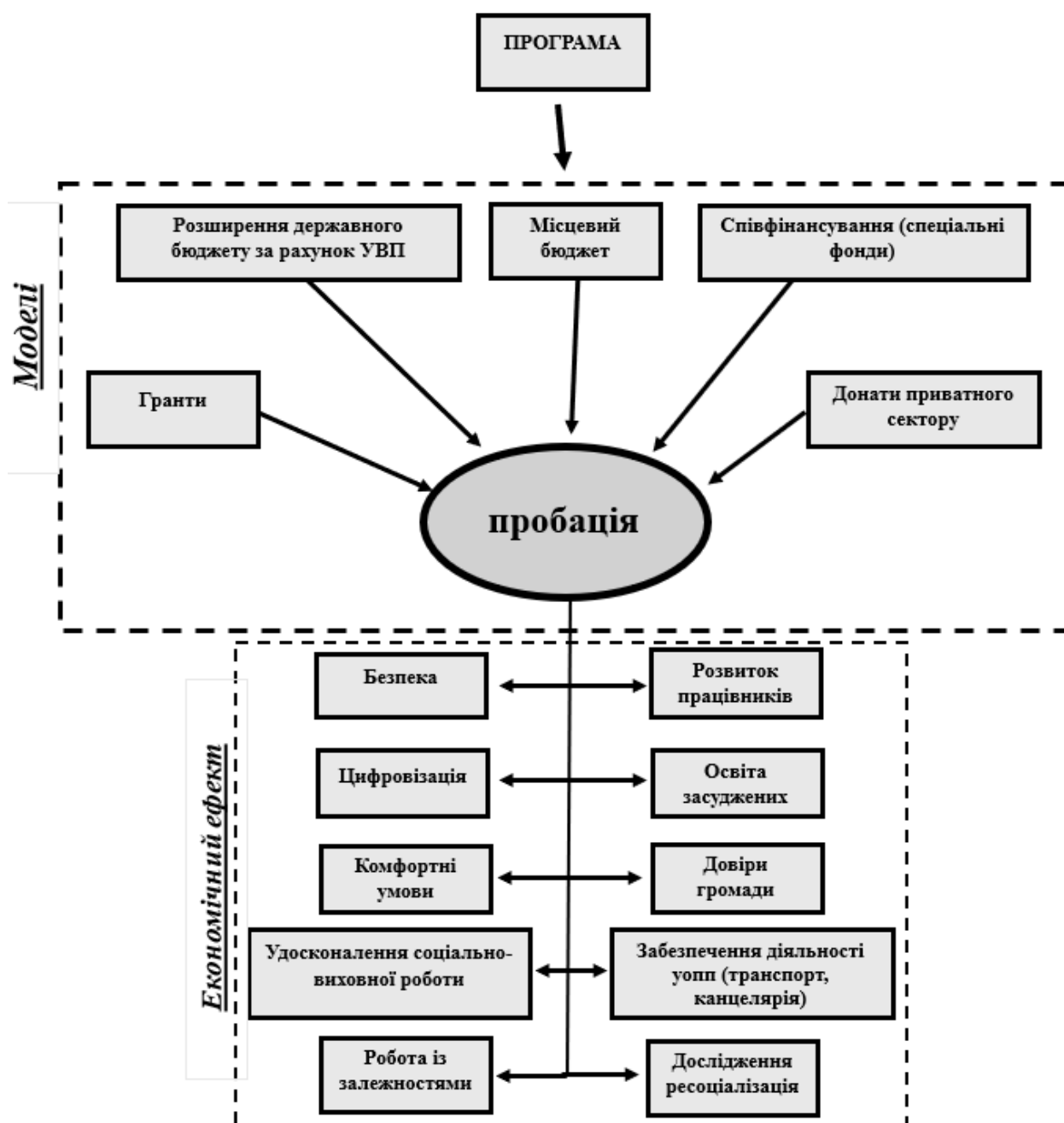

Рис. 3.1. Модель фінансування пробації (побудовано автором)

3.2. Вартісно-аналітичний підхід до оцінки ефективності альтернативних покарань та потенціалу економії бюджетних коштів через їх масштабування

Для аналізу ефективності альтернативних покарань використано дані видатків на систему ДКВС і пробацію за 2019–2024 рр., а також показники середньодобових витрат на 1 засудженого та 1 суб'єкта пробації. На основі цих даних обчислено:

- середній річний темп зростання витрат (CAGR) для обох систем:
- для пробації — +5,9% (у середньому +1,3 грн/день);
- для ДКВС — +16,0% (у середньому +50 грн/день).
- прогноз витрат на 2025–2029 рр. шляхом застосування середніх темпів зростання.
- сценарій реформування: скорочення кількості вироків із позбавленням/обмеженням волі на 10%, з їх подальшим переведенням у альтернативні покарання.
- оцінку економічного ефекту від такого перерозподілу шляхом порівняння видатків та приросту.

Аналіз наведеної таблиці 0.0 (порівняння по витратами на 1 засудженого та суб'єкта пробації) наочно демонструє глибокий дисбаланс у витратах між пенітенціарною системою та пробацією у 2019 році витрати на 1 суб'єкта пробації становили 26,1 грн/день, а на 1 ув'язненого — 319,4 грн/день. За період 2019–2024 рр. середній річний темп зростання витрат склав для пробації +5,9%, що в середньому значенні дорівнює приблизно 1,3 грн/день. Для утримання засуджених - +16,0%, що в становить близько 50 грн/день відповідно.

Використовуючи середній темп зростання, можна спрогнозувати витрати на 1 суб'єкта пробації та 1 ув'язненого на найближчі 5 років.

Так, у 2025 році витрати на 1 суб'єкта пробації становитимуть орієнтовно 35,25 грн/день, тоді як на утримання одного ув'язненого — 700,4 грн/день, у 2026 році показники зростуть до 36,55 грн/день та 750,4 грн/день, у 2027 рік вказує на подальше збільшення до 37,85 грн/день та до 800,4 грн/день, у 2028 році витрати досягнуть 39,15 грн/день та 850,4 грн/день, у 2029 році

прогнозовані показники становитимуть 40,45 грн/день та 900,4 грн/день відповідно (див. табл. 3.1 та рис. 3.2).

Таблиця 3.1

Прогноз динаміки середньодобових витрат на одного суб'єкта пробації та одного засудженого на 2025–2029 рр.

Рік	зростання +1,3 грн/рік у середньому для 1 суб'єкта пробації	зростання +50 грн/рік у середньому для 1 засудженого
2025	35,25	700,4
2026	36,55	750,4
2027	37,85	800,4
2028	39,15	850,4
2029	40,45	900,4

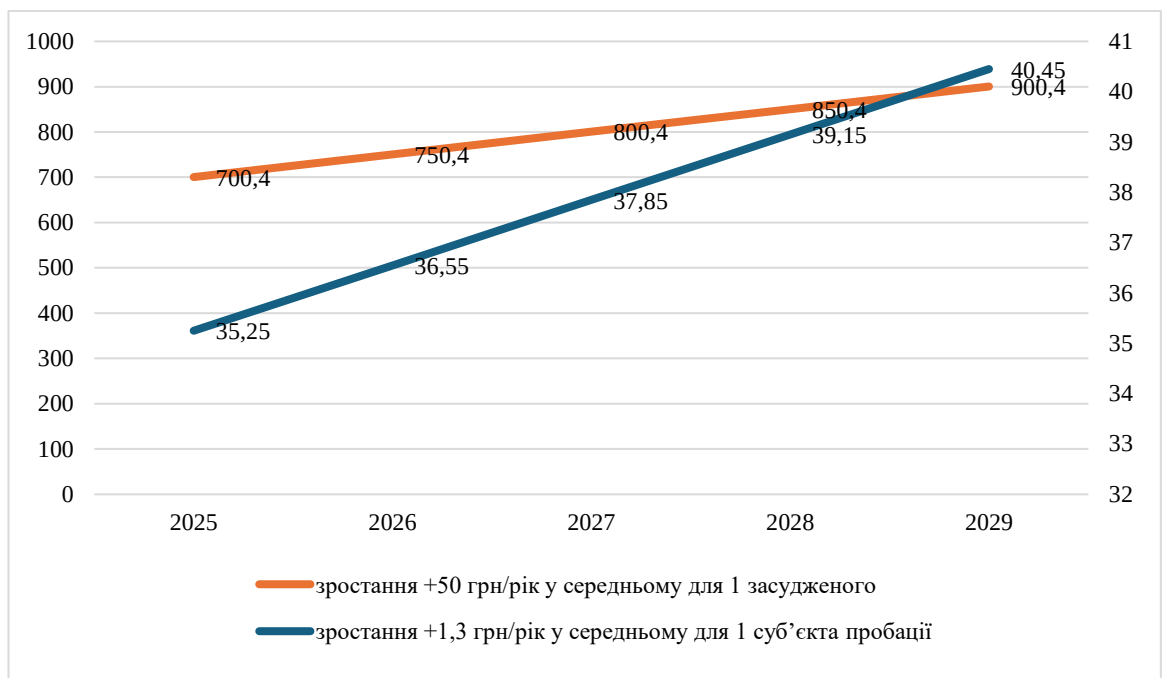

Рис. 3.2. Порівняльна динаміка витрат на одного суб'єкта пробації та одного засудженого у довгостроковій перспективі на 2025–2029 рр.
(побудовано автором)

Додатковим викликом виступає суспільне сприйняття. Частина населення вважає альтернативні покарання «занадто м'якими», що породжує ризик втрати довіри до правосуддя та створює бар'єри для їхнього ефективного

застосування. Негативне ставлення громад до виконання громадських робіт або участі засуджених у соціальних програмах нерідко стає причиною відмови органів місцевого самоврядування від активної співпраці з пробацією, що посилює стигматизацію правопорушників.

Ситуацію ускладнює й політичний та воєнний контекст. Вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану автоматично тягне за собою застосування більш тяжкої санкції статті. Така норма законодавства обмежує можливість судів застосовувати альтернативні покарання й формує атмосферу політичного тиску, орієнтовану на каральний підхід. У результаті розвиток пробації відбувається в умовах браку ресурсів і недовіри, що стримує її інтеграцію як сучасного та ефективного інструменту кримінальної юстиції.

Таким чином, альтернативні покарання поєднують економічну ефективність і соціальну доцільність, однак їх розвиток в Україні стримується обмеженим фінансуванням, суспільними упередженнями та політичними викликами воєнного часу.

Таблиця 3.2

Динаміка видатків на ДКВС і пробацію у 2019–2024 рр.

Рік	Видатки ДКВС, тис. грн	Приріст у тис. грн (до 2019 р.)	Приріст у %	Видатки Пробації, тис. грн	Приріст у тис. грн (до 2019 р.)	Приріст у %	Різниця в бюджеті
2019	6 162 231	—	—	624 094	—	—	5 538 137
2020	6 946 231	+784 000	+12,72%	687 861	+63 767	+10,22%	6 258 370
2021	7 314 366	+1 152 135	+18,70%	742 503	+118 409	+18,97%	6 571 863
2022	7 529 124	+1 366 893	+22,18%	749 699	+125 605	+20,13%	6 779 425
2023	7 699 748	+1 537 517	+24,95%	750 627	+126 533	+20,27%	6 949 121
2024	8 836 689	+2 674 458	+43,40%	786 947	+162 853	+26,09%	8 049 742

Наступним кроком було проаналізовано загальні видатки на ДКВС і пробацію (табл. 3.2). Дані свідчать, що у 2019–2024 рр. видатки на ДКВС зросли на 43,4%, тоді як на пробацію — на 26,1%. При цьому різниця у фінансуванні між системами зросла більш ніж на 2,5 млрд грн.

Прогноз на 2025–2029 роки (табл. 3.3) показує, що різниця у фінансуванні й надалі зростатиме, навіть якщо темпи приросту залишаться середніми.

Таблиця 3.3

Прогноз видатків на ДКВС і пробацію на 2025–2029 рр.

Рік	Прогноз ДКВС тис. грн	Прогноз Пробація тис. грн	Різниця в бюджеті тис. грн
2025	9 497 294	824 299	8 672 996
2026	10 207 284	863 423	9 343 861
2027	10 970 351	904 405	10 065 947
2028	11 790 463	947 331	10 843 131
2029	12 671 883	992 295	11 679 588

Щоб оцінити потенціал економії, змодельовано прогноз, коли кількість вироків із позбавленням волі зменшується на 10%, а ці 10% переводяться до альтернативних покарань (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Прогноз кількості вироків за сценарієм «–10% позбавлення волі → +10% альтернативні»

Рік	Прогноз кількості рішень позбавлення/ обмеження	Скориговане (–10%)	Прогноз альтернативні	Скориговані альтернативні (+10%)
2025	13 289	11 960	25 634	26 963
2026	13 164	11 847	22 561	23 878
2027	13 039	11 735	19 858	21 162
2028	12 916	11 625	17 478	18 769
2029	12 794	11 515	15 383	16 662

Фінальний розрахунок показує, що впровадження такої політики може забезпечити економію від 322 млн грн у 2025 р. до 401 млн грн у 2029 р., або близько 1,8 млрд грн за п'ять років. Ці кошти можуть бути спрямовані на

розвиток пробаційної інфраструктури, цифровізацію системи та підвищення кваліфікації персоналу.

На основі даних про середньодобові витрати було розраховано фінансовий ефект від реалізації такого сценарію (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Потенціал економії коштів при скороченні кількості вироків із позбавленням волі на 10%

Рік	Без змін: Разом, млн грн	Зміни: Разом, млн грн	Економія, млн грн	% економії
2025	3 727	3 404	322	8,7%
2026	3 907	3 563	343	8,8%
2027	4 084	3 721	363	8,9%
2028	4 259	3 877	382	9,0%
2029	4 432	4 030	401	9,1%

Отримані розрахунки показують, що навіть помірне зменшення застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, дозволяє щороку заощаджувати сотні мільйонів гривень. Сумарна економія за 2025–2029 роки може перевищити 1,8 млрд грн, що створює фінансовий ресурс для розвитку пробаційної інфраструктури, навчання персоналу та розробки інноваційних програм ресоціалізації.

Таким чином, впровадження масштабування альтернативних покарань дозволяє державі не лише економити бюджетні кошти, але й виконувати зобов'язання щодо гуманізації кримінальної юстиції відповідно до європейських стандартів (Рекомендація R(99)22 Ради Європи).

3.3. Рекомендації щодо реформування кримінальної юстиції крізь призму економіки та цілей сталого розвитку

Оскільки класична пенітенціарна система історично формувалася як каральний інститут, головною метою якого ізоляція правопорушника від суспільства, вона сприймалася насамперед як засіб відплати за вчинений злочин, тоді як ресоціалізаційна функція залишалася другорядною або взагалі ігнорувалася. Проте з другої половини XX століття у провідних країнах світу почав утверджуватися інший підхід, який передбачає гуманізацію кримінальної політики та пошук ефективних альтернатив позбавленню волі. Як вже зазначалось раніше, у Європейському Союзі, Скандинавських країнах і Канаді активно впроваджувалась служба пробації та програми, які орієнтовані не лише на покарання, але й на ресоціалізацію, профілактику рецидиву та економічну ефективність. Для України такий розвиток країн має особливе значення, адже демонструє, що розвиток інституту альтернативних покарань відбувається у руслі міжнародних стандартів та відповідає сучасним викликам.

Однак, реформування пенітенціарної системи неможливе без врахування міжнародно-правових зобов'язань, які взяла на себе Україна. Насамперед, йдеться про Стандарти Ради Європи, зокрема Європейські пенітенціарні правила, що встановлюють вимоги до умов утримання осіб у місцях позбавлення волі. Крім того, важливим орієнтиром є Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, а також рекомендації Європейського Союзу щодо розвитку пробаційних програм. Україна, будучи членом Ради Європи та прагнучи інтеграції у ЄС, зобов'язана адаптувати своє законодавство і практику до цих документів. Тому впровадження альтернативних покарань є не лише внутрішньою потребою, але й міжнародним зобов'язанням держави.

Як вже зазначалось, класична пенітенціарна система дедалі більше демонструє свою обмеженість у сучасних соціально-економічних умовах. Вона породжує значні соціальні та екологічні ризики, а також не відповідає ключовим принципам сталого розвитку. Європейський комітет із запобігання катуванням (CPT) у своєму звіті від 26.04.2024 року констатував, що в Україні

частка осіб, які перебувають під вартою, залишається надмірно високою, а багато з них тривалий час утримуються в умовах критично переповнених слідчих ізоляторів. Такий стан справ наочно підтверджує наявність системної проблеми з перенаселеністю установ виконання покарань та тримання під вартою [54].

Ситуацію ускладнює й те, що перевантаження місць утримання супроводжується хронічними дефіцитами у сфері медичного забезпечення та гігієни. У доповіді *Ukraine – Prison Conditions, 2024 update* наголошено, що умови перебування в українських ізоляторах часто не відповідають навіть мінімальним санітарним стандартам, оскільки у камерах бракує простору, вентиляції та належного освітлення, а доступ до лікарень та медичних послуг є обмеженим. Окрім цього, звіти вказують на факти застосування фізичного та психологічного насильства з боку персоналу і безкарність адміністрації, що підриває базові стандарти прав людини [55].

Проблема переповненості фіксувалася й раніше. Так, правозахисні організації відзначали, що у 2021 році в окремих слідчих ізоляторах в одній камері площею 30 м² перебувало до 20 осіб, що становить лише 1,5 м² на людину, тоді як міжнародні стандарти передбачають щонайменше 4 м² на одного ув'язненого. Це є яскравим свідченням порушення прав людини та ігнорування базових норм утримання [56].

Класична пенітенціарна модель в Україні також не виконує свого основного завдання — ресоціалізації правопорушників. Дослідження доводять, що тривала ізоляція призводить до руйнування соціальних зв'язків, втрати роботи, маргіналізації та стигматизації після звільнення, що значно підвищує ризик рецидиву. На відміну від цього, пробація як форма альтернативного покарання базується на системі оцінки ризиків і профілактичних інтервенцій, що забезпечує адресний вплив на поведінку особи. За даними [57], 97% підоблікових пробації виконують покладені на них судом обов'язки та не вчиняють повторних кримінальних правопорушень під час перебування під наглядом органів пробації.

Важливим аргументом на користь альтернативних покарань є їхня економічна доцільність. Утримання особи у в'язниці обходиться державному бюджету у десятки разів дорожче, ніж пробаційний нагляд. Якщо у 2024 році щоденні витрати на одного ув'язненого перевищували 600 грн, то витрати на особу під пробацією становили близько 34 грн на добу. У перерахунку це означає, що заміна лише одного року ув'язнення на пробацію дозволяє заощадити понад 200 тис. грн. Такі кошти можуть бути спрямовані на розвиток охорони здоров'я, освіти, соціальні програми чи інфраструктуру, що створює мультиплікативний економічний ефект [56].

Соціальна складова альтернативних покарань також є надзвичайно значущою. Залишаючись у соціальному середовищі, засуджений має можливість продовжувати трудову діяльність, підтримувати сім'ю, сплачувати податки та інтегруватися у суспільство, що безпосередньо відповідає цілям сталого розвитку, зокрема Цілі 1 «Подолання бідності». Крім того, громадські роботи можуть безпосередньо підсилювати локальні ланцюги продовольчої безпеки — від сільського господарства до переробки та логістики, що взаємо пов'язано з Ціллю 2 «Подолання голоду».

Постійний доступ до місцевих медичних і соціальних послуг, а також уникнення тюремних ризиків, зокрема інфекційних захворювань чи психічних розладів, сприяє зміцненню добробуту, що відповідає Цілі 3 «Міцне здоров'я і благополуччя». Одночасно можливість продовжити навчання, здобути нові професійні навички або відновити перервану освіту під час відбування покарання створює передумови для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці та зниження рівня рецидивної злочинності, що співвідноситься з Ціллю 4 «Якісна освіта».

Для жінок, особливо матерів і тих, хто здійснює догляд за дітьми чи літніми родичами, альтернативні покарання мінімізують негативні наслідки ізоляції, зберігають сімейні зв'язки й економічну активність, а також враховують специфічні потреби, пов'язані з гігієною, здоров'ям та материнством, це відповідає завданням Цілі 5 «Гендерна рівність».

Зменшення навантаження на установи виконання покарань, де часто фіксуються проблеми з санітарними умовами, у поєднанні із залученням засуджених до робіт із підтримки та ремонту систем водопостачання й каналізації сприяє підвищенню якості доступу до чистої води та санітарії, що безпосередньо узгоджується з Ціллю 6 «Чиста вода та санітарія».

Паралельно відбувається зміцнення людського капіталу, зокрема, зберігаються і розвиваються навички, зменшується залежність від соціальних виплат, підвищується рівень продуктивної зайнятості та скорочується кількість повторних злочинів, що відповідає Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання».

Громадські та виправні роботи часто спрямовуються на оновлення і модернізацію соціальної інфраструктури — шкіл, лікарень, парків та доріг. Їхня інтеграція у «зелені» й енергоефективні ініціативи сприяє розвитку інноваційних підходів та стійкої інфраструктури, що узгоджується з Цілями 7 «Доступна та чиста енергія» 9 «Інфраструктура та інновації».

Інклюзивний характер альтернативних санкцій дозволяє зменшувати стигматизацію, вирівнювати можливості для вразливих груп і формувати більшу довіру до правосуддя, що відповідає Цілям 10 «Скорочення нерівності» та 16 «Мир, справедливість та сильні інституції».

На рівні міського розвитку такі підходи сприяють благоустрою, озелененню, відновленню публічних просторів і впровадженню практик відповідального споживання та виробництва, зокрема через проєкти сортування та переробки відходів. Це відповідає Цілям 11 «Стійкі міста та громади» та 12 «Відповідальне споживання і виробництво».

Екологічно орієнтовані види робіт — насадження дерев, догляд за зеленими зонами, очищення водойм, боротьба з деградацією земель і відновлення лісів — зменшують екологічні ризики, запобігають високим витратам на ліквідацію наслідків стихійних лих і водночас підвищують рекреаційну привабливість територій. Це прямо співвідноситься з Цілями 13 «Кліматичні дії», 14 «Життя під водою» та 15 «Життя на суходолі».

Нарешті, участь у міжнародних і міжрегіональних ініціативах, у тому числі екологічних та інфраструктурних, забезпечує доступ до фінансування, сучасних стандартів і кращих практик, що в свою чергу, пришвидшує модернізацію пробації, масштабування успішних моделей і формує стратегічний ресурс для інтеграції України у глобальну політику сталого розвитку, що відповідає Цілі 17 «Партнерство заради цілей».

Поряд з цим, варто зазначити й про те, що сучасні виклики вимагають застосування цифрових інструментів у пробації, які не застосовуються у місцях обмеження чи позбавлення волі. В Україні та інших країнах Європи все активніше впроваджується електронний моніторинг засуджених (електронні браслети) [58], що дозволяє забезпечити контроль без ізоляції особи. У перспективі важливим напрямом є використання штучного інтелекту проведення соціально-виховної роботи із суб'єктами пробації. Такі інновації відповідають завданням розвитку стійкої інфраструктури та партнерств Цілей 9 та 17, адже дозволяють зменшити витрати, підвищити ефективність та інтегрувати українську систему у міжнародний контекст.

Задля реформування кримінальної юстиції крізь призму економіки впершу чергу необхідно оптимізувати призначення покарань, пов'язаних із позбавленням волі.

Аналіз практики призначення покарань за кримінальним кодексом України свідчить, що позбавлення волі на певний строк залишається домінуючим видом покарання. За статистичними даними за 2024 рік, кількість осіб, засуджених до позбавлення волі, становить 12 908, що складає понад 50% від загальної кількості вироків.

Доцільно зазначити, що у аспекті метою реформування є зменшення частки позбавлення волі на 10% за рахунок ширшого застосування альтернативних покарань, передбачених статтями 53, 55, 56, 57, 59-1, 75 КК України (штраф, громадські, виправні роботи, пробаційний нагляд, звільнення з випробуванням тощо).

На підставі офіційної статистики за видами злочинів визначено дві категорії, у межах яких можливе найбільш обґрунтоване скорочення призначення позбавлення волі:

Першою з них є злочини проти власності (статті 185–198 КК України), яка охоплює крадіжки, шахрайство, привласнення, розтрату, пошкодження майна тощо. У 2024 році до позбавлення волі засуджено 5 843 осіб. При цьому альтернативні покарання призначались до понад 5 500 особам.

Злочини проти власності переважно мають майновий характер, спрямований на протиправне заволодіння, пошкодження або використання чужого майна, без застосування насильства чи створення значної небезпеки для життя та здоров'я інших осіб. Саме цей аспект обумовлює можливість реалізації принципу гуманізації кримінальної відповідальності у зазначеній категорії справ.

Переважна більшість складів злочинів проти власності не містять ознак насильства. Їх суспільна небезпечність зумовлена не фізичним посяганням на особу, а посяганням на економічні інтереси. У таких випадках ефективнішими виступатимуть альтернативні покарання, які поєднують контроль і виховний вплив із можливістю збереження соціальних зв'язків засудженого.

Крім цього, оскільки значна частина осіб, засуджених за злочини проти власності, підпадає під дію Закону України «Про пробацію», практика показує, що в таких випадках покарання без позбавлення волі забезпечує більш стійкий виправний ефект, ніж короткострокова ізоляція, яка часто лише посилює криміногенну установку особи.

Реалізація політики зменшення частки покарань у виді позбавлення волі на 10 % у категорії злочинів проти власності має як кількісний, так і якісний ефект для системи кримінальної юстиції України.

За офіційними статистичними даними, у 2024 році до позбавлення волі за злочини проти власності засуджено 5 843 особи. Зменшення цього показника навіть на 10 % означатиме скорочення кількості ув'язнених приблизно на 584 особи.

Для проведення розрахунку використано середні показники витрат держави на утримання однієї особи в установах виконання покарань та одного суб'єкта пробації у 2025–2029 роках (див. табл. 3.1).

Як видно з наведених даних, середня річна економія бюджетних коштів за рахунок заміни позбавлення волі альтернативними покараннями позбавленню волі становить понад 400 тис. грн на рік. Загальна економія за п'ятирічний період прогнозується на рівні 2 226 413,2 грн. Ці кошти можуть бути спрямовані на розвиток системи пробації. Крім того, економічна вигода поєднується з довгостроковими соціальними наслідками, зокрема, у контексті європейських стандартів прав людини це сприятиме зменшенню перенавантаження установ виконання покарань, покращенню умов тримання засуджених та раціональнішому використанню бюджетних ресурсів, спрямованих на утримання осіб у місцях позбавлення волі. А також відповідає пріоритетам Цілей сталого розвитку, насамперед подолання бідності, гідна праця та економічне зростання, зменшення нерівності та мир, справедливість [59].

Заміна ізоляційних покарань пробаційними заходами сприяє збереженню зайнятості та економічної активності засуджених, що знижує рівень бідності й соціальної маргіналізації. Розвиток пробації забезпечує вищу ефективність ресоціалізації, зміцнює довіру до правосуддя та зменшує рівень рецидивності.

Наступною категорією у реформування кримінальної юстиції є злочини проти встановленого порядку несення військової служби (статті 402–435 КК України). Згідно з офіційними даними за 2024 рік, за вчинення злочинів цієї групи до позбавлення волі засуджено 986 осіб, що свідчить про стабільно високе навантаження на військову юстицію. Разом з тим, аналіз судової практики показує, що значна частина таких злочинів не має безпосереднього зв'язку з бойовими діями та не завжди зумовлена умислом на шкоду обороноздатності держави. У багатьох випадках ідеться про емоційні, психологічні або побутові порушення дисципліни, які можуть бути ефективно виправлені неізоляційними заходами впливу.

Значна частина складів злочинів має дисциплінарний характер і може бути предметом диференційованого підходу під час призначення покарання. Враховуючи принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності, у випадках, коли порушення не призвело до тяжких наслідків чи загрози життю військовослужбовців, доцільно призначати альтернативні до позбавлення волі покарання.

Кримінальний кодекс України вже передбачає такі альтернативи, як службові обмеження для військовослужбовців та тримання у дисциплінарному батальйоні, а також можливість звільнення з випробуванням чи пробаційного нагляду. Таким чином, це дозволяє зберегти особовий склад, уникнути кримінальної ізоляції військовослужбовців, які можуть бути корисними в подальшій службі, та водночас забезпечити виховний ефект і відновлення дисципліни.

Паралельно з правовими наслідками така політика має прямий бюджетний ефект через різницю у витратах на утримання однієї особи в установах виконання покарань і одного суб'єкта пробації.

Узагальнення результатів аналізу показує, що зменшення частки позбавлення волі на 10 % у визначених категоріях кримінальних правопорушень є не лише соціально обґрунтованим, а й економічно доцільним рішенням. Запровадження комплексних заходів гуманізації кримінальної політики має базуватися на індивідуалізації покарання, оцінці криміногенної установки особи та розширенні застосування пробаційних і дисциплінарних механізмів замість ізоляції.

Реформування потребує не лише змін у судовій практиці, а й розроблення цілісної стратегії реалізації, яка поєднає правові, організаційні та освітні інструменти.

Порівняльні та економічні показники оптимізації застосування покарань у вигляді позбавлення волі за основними категоріями злочинів (2025–2029 рр.)

Показник	Злочини проти власності (ст. 185–198 ККУ)	Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (ст. 402–435 ККУ)
Кількість засуджених до позбавлення волі у 2024 році	5 843	986
Потенціал скорочення (10%)	584	99
Загальна економія за 2025-2029, грн	2 226 413,2	377 462,25
Середня щорічна економія, грн	≈ 445 283	≈ 75 492
Альтернативи, передбачені КК України	Громадські та виправні роботи, штраф, звільнення з випробуванням, пробаційний нагляд, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	службові обмеження, тримання у дисциплінарному батальйоні
Рівень суспільної небезпеки	низький (майнові злочини без насильства)	середній – високий (дисциплінарні порушення під час воєнного стану)
Політична чутливість	низька	висока
Ефект для системи правосуддя	високий (масовий, системний)	демонстраційний (цільовий, іміджевий)
Соціальний ефект	зниження криміногенної установки особи, ресоціалізація без ізоляції, зменшення рецидивності	відновлення дисципліни, збереження кадрового потенціалу, зниження ризику деморалізації
Відповідність Цілям сталого розвитку ООН	ЦСР №1; ЦСР №8; ЦСР №10; ЦСР №16.	ЦСР №16; ЦСР №8; ЦСР №10

У цій категорії переважають ненасильницькі діяння, що дозволяє досягати мети покарання без ізоляції від суспільства. Для забезпечення ефективності реформи пропонується [60]:

1. підвищити частку звільнення з випробуванням, відповідно до ст. 75 КК України, шляхом уніфікації судової практики та розроблення орієнтовних критеріїв його застосування для злочинів майнового характеру;

2. посилити призначення громадських і виправних робіт, за рахунок призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, з урахуванням особи винного судом, відповідно до ст. 69 КК України;

3. розширити мережу Програм відновного правосуддя, орієнтованих на відшкодування шкоди потерпілим, що знижуватиме рівень рецидиву та зміцнюватиме довіру до правосуддя [61].

У сфері військової юстиції головним викликом залишається поєднання дисциплінарних вимог і принципу гуманізму. Значна частина правопорушень має небойовий або психологічний характер, що дозволяє замінювати ізоляційні санкції більш гнучкими заходами. У зв'язку з чим, доцільно реалізувати наступні кроки:

1. вдосконалити процедуру направлення у дисциплінарні батальйони як альтернативу позбавленню волі для правопорушень, що не створюють безпосередньої загрози бойовій готовності чи життю військовослужбовців;

2. створити програми, що поєднуюватимуть виховний, психологічний та наглядний компоненти;

3. внести зміни до ст. 58 КК України, розширивши можливості застосування службових обмежень як основного або додаткового виду покарання (див табл. 3.7).

Запропонована редакція формує сучасну концепцію гуманізації військової юстиції, спрямовану на поєднання дисципліни з повагою до людської гідності та індивідуалізацію покарання, враховує потребу диференційованого підходу до військовослужбовців, які вчинили правопорушення, що не становлять прямої загрози обороноздатності держави, але потребують виховного впливу. Однак, такі зміни потребують внесення змін і до інших нормативно-правових актів, які регламентують дані суспільні відносини та діяльність вказаної категорії осіб.

Таблиця 3.7

Порівняльна таблиця до статті 58 КК України «Службові обмеження для
військовослужбовців»

Положення чинної редакції ст. 58 КК України	Запропонована редакція (авторська пропозиція)
1. Покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк.	1. Покарання у виді службового обмеження застосовується до військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи, ступінь суспільної небезпеки діяння та особу винного, вважатиме за можливе замість обмеження волі або позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк. Службові обмеження можуть застосовуватися також у справах про військові злочини небойового характеру, тобто якщо вчинене правопорушення не містить умислу на шкоду обороноздатності держави, не призвело до тяжких наслідків та може бути виправлене шляхом виховного і дисциплінарного впливу без ізоляції від служби.
2. Із суми грошового забезпечення засудженого до службового обмеження провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків. Під час відбування цього покарання засуджений не може бути підвищений за посадою, у військовому званні, а строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання.	2. Із суми грошового забезпечення засудженого до службового обмеження провадиться відрахування в дохід держави у розмірі, визначеному вироком суду, від десяти до двадцяти відсотків. Під час відбування цього покарання засуджений не може бути підвищений у посаді чи військовому званні, а строк відбуття покарання не зараховується до вислуги років, необхідної для присвоєння чергового військового звання.

Комплексне впровадження запропонованих заходів щодо оптимізації застосування покарань у вигляді позбавлення волі для двох базових категорій злочинів формує не лише відчутний економічний, а й глибокий соціально-правовий ефект. За розрахунками, сумарне скорочення кількості ув'язнених на 683 особи забезпечить економію понад 2,6 млн грн упродовж 2025–2029 років, які можуть бути спрямовані на посилення інституцій пробації, розвиток

механізмів ресоціалізації та удосконалення системи виконання покарань. Зокрема, йдеться про перерозподіл фінансів у напрямках, що мають системний і довгостроковий ефект:

1. розвиток цифровізації системи. Удосконалення роботи Єдиного реєстру засуджених та осіб взятих під варту [62] інтеграцію аналітичних інструментів на базі штучного інтелекту (AI «Кассандра») для оцінки ризиків та масштабування системи електронного моніторингу, розробка застосунку «Е-пробація»;

2. реінвестування зекономлених коштів у матеріальну інфраструктуру пробації: придбання електронних браслетів контролю, проведення ремонтів приміщень, облаштування безпечних приміщень (системи сигналізації, відеонагляд), забезпечення робочих місць новим канцелярським і технічним обладнанням;

3. підтримка персоналу та освітніх ініціатив: фінансування курсів підвищення кваліфікації, тощо;

Такий підхід створить умови для сталого розвитку пробації, формуючи сучасну, цифрову, безпечну й орієнтовану на людину модель кримінального правосуддя.

У стратегічній перспективі така модель кримінальної юстиції сприятиме переналаштуванню всієї системи покарань — від каральної до корекційно-виховної, де головним критерієм ефективності є не кількість вироків, а рівень повторної злочинності, довіра громадян до правосуддя та раціональне використання бюджетних ресурсів. Запропонована реформа узгоджується з цілями Стратегії сталого розвитку України, європейськими принципами верховенства права та індивідуалізації відповідальності, а також демонструє здатність держави формувати економічно обґрунтовану, гуманну та системну кримінальну політику.

Загальний ефект від реалізації таких ініціатив виходить далеко за межі фінансових показників. Йдеться про перехід до європейської моделі правосуддя, у якій закон не лише карає, а й відновлює, держава не лише

контролює, а й підтримує, а справедливість поєднується з людяністю навіть у період воєнного стану.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проведений аналіз показав, що сучасна модель кримінальної юстиції України потребує глибокої економічної та структурної оптимізації. Незважаючи на тенденцію до зменшення кількості ув'язнених, витрати держави на їх утримання продовжують зростати, що свідчить про дисбаланс між економічною доцільністю та правовими результатами. У 2019–2024 роках середньодобові витрати на одного ув'язненого зросли з близько 319 грн до понад 650 грн, тоді як витрати на одного суб'єкта пробації — лише з 26 до 34 грн., та доводить, що покарання, які полягають в ізоляції від суспільства, у 11–19 разів дорожчі для державного бюджету, ніж пробаційний нагляд, не забезпечуючи при цьому вищої ефективності ресоціалізації.

Крім цього, виявлено, що понад половина судових вироків у 2024 році передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, тоді як альтернативні покарання позбавленню волі залишаються винятком. Найбільший потенціал для реформування мають злочини проти власності та військові правопорушення небойового характеру, де гуманізація покарання не суперечить безпеці держави. Зменшення частки позбавлення волі на 10% лише у цих категоріях забезпечить скорочення кількості ув'язнених на 683 особи та економію понад 2,6 млн грн протягом 2025–2029 років, кошти можуть бути спрямовані на розвиток пробації, підвищення кваліфікації персоналу, придбання електронних засобів контролю та цифровізацію.

Аналіз міжнародних документів — Європейських пенітенціарних правил, рекомендацій Ради Європи, Стандартних мінімальних правил поводження з ув'язненими — підтвердив, що перехід до системи альтернативних покарань відповідає зобов'язанням України та принципам сталого розвитку.

Проведені розрахунки свідчать, що впровадження комплексної моделі економічної оптимізації дозволяє не лише скоротити бюджетні витрати, а й створити умови для стійкої соціальної користі. Пробація забезпечує збереження зайнятості, підтримку сімейних зв'язків і зниження рецидивності,

тоді як цифровізація, а саме удосконалення роботи Єдиного реєстру, електронного моніторингу та аналітики ризиків із застосуванням штучного інтелекту.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що оптимізація покарань у напрямі розширення пробаційних і дисциплінарних заходів є не лише гуманітарною, а й економічно обґрунтованою реформою. Вона дозволяє перерозподілити ресурси з утримання у місцях несвободи на розвиток людського капіталу, цифрову модернізацію та профілактику рецидивів. У стратегічній перспективі така модель формує нову економіку кримінальної юстиції, орієнтовану не на каральну логіку, а на корекційно-виховну ефективність, де головним індикатором успіху є не кількість вироків, а рівень довіри до правосуддя, соціальна стабільність та сталий розвиток держави.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження встановлено, що система виконання кримінальних покарань в Україні перебуває у процесі глибоких трансформацій, зумовлених як внутрішніми суспільними запитами на гуманізацію державної політики, так і зовнішніми зобов'язаннями в межах міжнародного права, стандартів Ради Європи та рекомендацій ООН. Проведений аналіз довів, що надмірна орієнтованість на покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства, не лише не знижує рівень правопорушень, але й створює суттєве фінансове навантаження на державний бюджет, підвищує ризик рецидиву та ускладнює ресоціалізацію осіб, які відбувають покарання. У цьому контексті альтернативні покарання та інститут пробації є не лише правовою, але й економічно доцільною категорією, що забезпечує поєднання цінностей безпеки, справедливості та ефективного використання бюджетних коштів.

У роботі доведено, що реформування кримінально-виконавчої системи має базуватися не на репресивній моделі, а на принципах диференціації покарання, індивідуалізації впливу, відновного правосуддя та сталого розвитку. Статистичний аналіз діяльності органів пробації та судової практики за 2019–2024 роки засвідчив поступове зростання частки альтернативних санкцій, однак їхній потенціал все ще використовується недостатньо: понад 40% осіб, засуджених за нетяжкі злочини, продовжують відбувати покарання у місцях позбавлення волі. Фінансові дані Міністерства юстиції та Центру пробації підтверджують, що утримання однієї особи у закладі закритого типу коштує державі в декілька разів дорожче, ніж виконання покарання у громаді. Такий дисбаланс доводить, що держава об'єктивно зацікавлена у розширенні практики застосування альтернативних покарань, удосконаленні їх правового регулювання, матеріального забезпечення та методик оцінки ризиків.

Окрему увагу приділено питанню гуманізації військової юстиції. Запропонована редакція формує сучасну концепцію, спрямовану на поєднання військової дисципліни з повагою до людської гідності, прав людини та

принципів індивідуалізації покарання. Такий підхід відповідає європейським стандартам і враховує необхідність диференційованого ставлення до військовослужбовців, які вчинили правопорушення, що не становлять прямої загрози обороноздатності держави, але потребують дисциплінарного або виховного впливу. Водночас упровадження цих змін неможливе без коригування суміжного законодавства — Кримінального кодексу, та інших нормативно-правових актів у сфері національної безпеки, діяльності військової служби правопорядку та органів пробації.

Важливим результатом дослідження є обґрунтування економічної доцільності ширшого впровадження альтернативних покарань та пробації в Україні. За результатами розрахунків встановлено, що середньодобові витрати на одного засудженого у 2024 році становили 650,4 грн, тоді як на одного суб'єкта пробації – лише 35,25 грн (2025 р.), тобто майже у 20 разів менше. Це означає, що забезпечення нагляду у громаді є значно менш витратним порівняно з утриманням особи у закладах закритого типу.

Економічний аналіз підтвердив, що утримання однієї особи у місцях позбавлення волі суттєво перевищує витрати на суб'єкта пробації. Зокрема, у 2024 році середньодобові витрати на одного ув'язненого становили близько 650,4 грн, тоді як для одного суб'єкта пробації у 2025 році – лише 35,25 грн, тобто майже у двадцять разів менше. За умови заміни позбавлення волі альтернативними заходами навіть для невеликої групи засуджених можливе щорічне заощадження понад 400 тис. грн, а у п'ятирічній перспективі – понад 2,2 млн грн. Йдеться не лише про зменшення навантаження на бюджет, а й про можливість більш раціонального використання цих коштів.

Доцільним є спрямування вивільнених ресурсів на розвиток інфраструктури пробації: удосконалення Єдиного реєстру засуджених, впровадження електронного моніторингу, зміцнення матеріально-технічної бази, оплату праці персоналу та розширення доступу до психологічної й соціальної підтримки правопорушників. Такий підхід не вимагає додаткового фінансування, але сприяє підвищенню ефективності ресоціалізації, зниженню

рецидивної злочинності та поступовому переходу системи від утримувальної до корекційно-відновної моделі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному поєднанні економічного аналізу системи покарань з правовими засадами гуманізації кримінальної юстиції. На основі опрацьованих даних сформовано пропозиції щодо удосконалення законодавства, підвищення ефективності Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, удосконалення порядку обліку осіб, які відбувають покарання у громаді. У роботі підкреслено, що подальший розвиток системи неможливий без організаційного зміцнення органів пробації, підвищення рівня міжвідомчої взаємодії, удосконалення кадрового забезпечення та цифровізації процесів обліку, контролю та соціального супроводу.

Практичне значення результатів полягає в можливості використання запропонованих положень у діяльності Міністерства юстиції України, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, Центру пробації, а також у законотворчому процесі. Представлені рекомендації можуть бути застосовані при розробці програм ресоціалізації, удосконаленні бюджетного планування у сфері виконання покарань, формуванні внутрішніх стандартів роботи з правопорушниками, у тому числі військовослужбовцями.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що перехід до гуманістичної, економічно обґрунтованої та орієнтованої на людину моделі кримінальної та військової юстиції є не лише умовою євроінтеграції України, але й об'єктивною необхідністю забезпечення справедливості, прав людини та національної безпеки. Сформульовані в роботі висновки підтверджують, що удосконалення системи альтернативних покарань і пробації, разом із реформою військової юстиції, створює реальні можливості для зниження рівня рецидивної злочинності, оптимізації бюджетних витрат та зміцнення довіри суспільства до правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> . (дата звернення: 15.09.2025).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> . дата звернення: 15.09.2025).
3. Закони Хаммураппі, Царя Вавилону (витяги) // Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб.; Запорізький юрид. ін-т. - Київ : Центр навч. літ., 2008. - С. 66-70.
4. Руснак Л. М., & Кушнір Я. В. (2025). Формування правових інститутів у країнах Стародавнього Сходу та їхній вплив на сучасні правові системи. Український політико-правовий дискурс, (9). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15049988> .
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія: Навч. посіб. для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / За ред. В. Д. Гончаренка. К.: Видавничий дім “ІнЮре”, 2002. С.75-105 .
6. Бюлер Г. (2020). Закони Ману. Священні книги сходу. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Davnioindiiska_kultura/Zakony_Man.pdf .
7. Бостан Л. М., Бостан С. К. Б 85 Історія держави і права зарубіжних країн. 2е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с.
8. Дрьомін В. М. Соціальні та правові підстави застосування в Україні покарань, альтернативних позбавлення волі // Право України. — 2000. — № 6. — С. 27-31.
9. Мергель М. Р. (2021). Покарання: поняття та міжгалузевий характер. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 107. URL: <https://doi.org/10.32782/392228> .

10. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних із позбавленням волі (Токійські правила) : прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 14.12.1990 р. резолюцією № 45/110. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_007 .
11. Бангкокські правила : резолюція Генеральної Асамблеї ООН 65/229 від 21.12.2010 р. щодо поводження з жінками-засудженими та заходів, не пов'язаних із позбавленням волі. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangkok_rules.shtml .
12. Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів : рекомендація № R (92) 16 / прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 19 жовт. 1992 р. // Європейські громадські санкції та заходи : матеріали семінарських слухань (11–12 жовт. 2000 р.). – К., 2000. – С. 5–21.
13. Комітет Міністрів Ради Європи. Рекомендація № R(92)16 про європейські правила застосування покарань і заходів, не пов'язаних з позбавленням волі (European Rules on Community Sanctions and Measures від 19.10.1992). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=615649> .
14. Баулін Ю.В.. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. Ю. В. Бауліна. – Харків: Право, 2017. – С. 240–242.
15. Корисність та вартість пробації у сфері економіки : відомий порівняльний аналіз (Данія) [Електронний ресурс] // TSE Forum. – С. 19. – URL: <https://tse-fr.eu> .
16. Prison and Probation Service of Finland [Електронний ресурс] // Valtiolle.fi — офіційний сайт уряду Фінляндії. URL: <https://valtiolle.fi/en/employers/prison-and-probation-service-of-finland/> .
17. High cost of incarceration spurs more alternatives to prison // Yle.fi — Yleisradio. – 18.10.2021. URL: <https://yle.fi/a/3-12150169> .
18. Öberg J. O. G. Day Fines in Sweden / J. O. G. Öberg // M. Faure, E. Reznichenko (eds.), Day Fines in Europe: Taking Wealth Seriously. – Cambridge : Cambridge University Press, 2021. – С. 44–69. – Доступно на SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=3867250> .

19. Erasmus University Rotterdam. Community service or prison sentence: which punishment prevents youngsters from relapsing into crime? // Erasmus University Rotterdam. URL: <https://www.eur.nl/en/news/community-service-or-prison-sentence-which-punishment-prevents-youngsters-relapsing-crime> .
20. Evidence from the willingness to pay for short term prison sentences // SpringerLink. – 2023. URL: <https://link.springer.com> .
21. Державна установа «Центр пробації». Проект «Справедлива, прозора та відповідальна система кримінальної юстиції в Україні». URL: <https://probation.gov.ua/cilc-niderlandi>.
22. Цілі сталого розвитку Україна | ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs> .
23. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Handbook on Women and Imprisonment, 2nd edition, 2022. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/publications.html> .
24. Council of Europe. The European Rules for women offenders and non-custodial measures for women offenders, 2017. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c64de .
25. Data Deep Dive: Women in the Workforce: A Decline of Women in the Workforce // U.S. Chamber of Commerce Foundation. – 26.06.2024. URL: <https://www.uschamber.com/workforce/data-deep-dive-a-decline-of-women-in-the-workforce> .
26. European Committee for the Prevention of Torture. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 27 October 2023, 26 April 2024. URL: <https://rm.coe.int/1680af632a> .
27. New data on formerly incarcerated people's employment reveal labor market injustices // Prison Policy Initiative. – 08.02.2022. URL: <https://www.prisonpolicy.org/blog/2022/02/08/employment/> .

28. UK businesses back scheme to prevent repeat offending // Financial Times. – 09.01.2025. URL: <https://www.ft.com/content/c10d863e-41f6-4aa2-9aa2-64c4398811de> .
29. Could Britain solve its prisons crisis by going Dutch? // The Guardian. – 12.07.2024. URL: <https://www.theguardian.com/society/article/2024/jul/12/could-britain-solve-prisons-crisis-going-dutch> .
30. German Experience With Community Service (from Community Service as an Alternative to the Prison Sentence, p. 91–96, 1987) // Office of Justice Programs (CIIA). URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/german-experience-community-service-community-service-alternative> .
31. Чидл Б. Хороші новини з Канади про кола підтримки та відповідальності // Б. Чидл // The Canadian Press. – 29.10. 2008. URL: <https://restorativejustice.org> .
32. Аб Азиз Н., Мохамед Н., Хуссин Н., Нававі Н. Відновне правосуддя в системі правосуддя щодо дітей Малайзії // Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities. – 2022. URL: <https://consensus.app/papers/justice-child-justice-system-malaysia-ab-aziz/> .
33. Netherlands Helsinki Committee. It's time to get Smart On Crime: The benefits of probation. 24.05.2022. URL: <https://www.nhc.nl/probation-video/> .
34. Greening justice — The contribution of green probation. 29.04.2025. URL: <https://www.penalreform.org/blog/greening-justice-the-contribution-of-green-probation/> .
35. Державна установа «Центр пробації». 10 років у цифрах // Офіційний сайт Державної установи «Центр пробації». URL: <https://www.probation.gov.ua/10-rokiv-u-cifrah> .
36. Державна судова адміністрація: офіційний веб-сайт. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/1233/> .

37. Державна судова адміністрація України. Відповідь на запит на публічну інформацію. 05.08.2025. № 1/вих/11833-25-845/25. Копія.

38. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» від 18.07.2024 № 3886-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text> . (дата звернення: 01.10.2025).

39. Про Державний бюджет на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 23.10.2025).

40. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20> . (дата звернення: 01.11.2025).

41. Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20> . (дата звернення: 01.11.2025).

42. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20> . (дата звернення: 01.11.2025).

43. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. – 10.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20> . (дата звернення: 01.11.2025).

44. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20> . (дата звернення: 01.11.2025).

45. Державна установа «Центр пробації». Відповідь на запит щодо надання статистичних та фінансових даних. 08.08.2025. № 211/Н-213/1/Ян-25. Копія.

46. Департамент з питань виконання кримінальних покарань. Відповідь на запит щодо надання статистичних даних за 2019–2024 роки. 20.08.2025. № 3679/Н-3339/3.2/11-25/15/2/23-25. Копія.
47. Державна установа «Центр охорони здоров'я ДКВС України». Інформація щодо касових видатків. 07.08.2025. № 1499-ЦА-25. Копія.
48. Рада Європи. (24 квітня 2025 р.). Комітет із запобігання катуванням (СРТ) закликає вжити заходів для боротьби з переповненістю в'язниць та неформальними ієрархіями серед ув'язнених. Страсбург: Рада Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-calls-for-action-to-combat-prison-overcrowding-and-informal-hierarchies-in-prisons> .
49. Савчук С. В. Програмно-цільовий метод бюджетування [Текст] : навч. посіб. / С. В. Савчук, А. В. Дем'янюк, З. М. Лободіна. - Тернопіль : ТНЕУ, 2017. - 180 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41199> .
50. Фінанси бюджетних установ : навч. посіб. / Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль ; за заг. ред. Н. А. Дехтяр. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 229 с.
51. Яценко О., Дугінець Г., & Панченко В. (2024). Євроінтеграційні імперативи повоєнного відновлення України на засадах сталості: у пошуках джерел фінансування. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 334(5), 616–623. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-93>.
52. Державна установа «Центр пробації». Модельні офіси пробації. URL: <https://probation.gov.ua/modelni-ofisi-rozdil> . Дата звернення: 04.09.2025.
53. Соколова А. М., Сидоренко-Мельник Г. М., Гасій О. В., Соколов О. С., & Маслак Т. А. (2024). Сутність та роль фандрайзингу в сучасних реаліях України. Наукові перспективи, 2024. № 12(54). С. 883-897. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/14545> .
54. European Committee for the Prevention of Torture. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European

Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 27 October 2023, Strasbourg, 26 April 2024. URL: <https://rm.coe.int/1680af632a> .

55. Danish Immigration Service. Ukraine – Prison conditions, 2024 update. COUNTRY OF ORIGIN INFORMATION (COI) – THEMATIC REPORT. Næstved: The Danish Immigration Service, December 2024. – 72 с. URL: <https://us.dk/media/tx1o42fe/ukraine-prison-conditions-2024.pdf> .

56. Danish Immigration Service. Ukraine – Prison conditions (Ukraine: Prison conditions). 12.11.2021. URL: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2064634/ukraine-prison-conditions-2021.pdf> .

57. Probation in Ukraine: 10 Years of Successes and Challenges // Pravo-Justice. — 16.02.2025. URL: <https://pravojustice.eu/en/post/probation-ukraine-10-years-successes-and-challenges> .

58. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : Наказ Міністерства юстиції України від 29 січня 2019 року № 272/5 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0120-19> (дата звернення: 01.09.2025).

59. Нужна Л. М. Альтернативні покарання як інструмент раціонального використання бюджетних ресурсів і досягнення Цілей сталого розвитку; наук. кер.: І. М. Семененко // Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 24 жовт. 2025 р., м. Київ. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2025. – С. 320.

60. Нужна Л. М. Альтернативні кримінальні покарання як інструмент економічної та соціальної безпеки держави в умовах війни / Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 жовт. 2025 р. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2025. – С. 193. – 307 с.

61. Степанова Г. (2024). Медіація—один із ефективних сучасних способів врегулювання кримінальних правових конфліктів. <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/29463> .

62. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: Наказ Міністерства юстиції України № 2023/5 від 26.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18> . (дата звернення: 31.10.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2019 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	в тримання дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	0	20	0	0	0	0	0	0	2	0	0	172
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	9	1 020	79	3	96	31	2	1 009	1 852	0	14	1 151
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	21	1	0	0	0	0	0	3	0	1	64
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	0	77	3	1	0	1	0	0	1	0	0	36

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	0	25	53	0	14	0	0	406	165	0	0	251
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	1	9 036	441	4	1 455	13	1	2 677	10 330	0	115	14 199
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	15	4	0	0	1	0	1	392	0	0	217
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	13	14	0	1	0	0	0	308	0	0	157
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	1	503	9	1	11	0	3	32	458	0	3	1 824
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	0	1	0	0	3	0	0	39	0	0	26
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	614	43	1	9	3	2	5	638	0	1	1 765
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	187	47	0	26	0	2	3	289	0	1	797

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	0	1 195	52	3	156	8	0	9	4 822	0	5	3 362
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	0	8	20	0	5	0	0	1	210	0	0	333
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	0	80	25	0	19	0	1	4	851	0	3	352
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	3	0	0	0	0	0	0	27	0	0	20
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	31	2	0	8	0	0	33	744	1	1	39

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	0	206	33	0	574	4	0	9	50	0	7	282
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	0	173	0	30	126	1	17	0	234	0	2	1 696
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Злочини за КК України 1960 року													
21	Умисне вбивство при обтяжуючи	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Усього		11	13230	827	43	2500	65	28	4189	21415	1	153	26745

Додаток Б

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2020 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	194
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	27	1 151	114	3	185	26	1	1 548	2 696	0	9	1 385
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	11	0	0	1	0	0	0	5	0	0	45
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	0	68	1	0	0	0	0	0	2	0	0	47

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і	0	29	64	0	18	2	0	393	212	0	0	242
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	0	8 686	529	0	1 316	29	1	3 399	7 702	0	107	12 785
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	18	14	0	0	1	0	2	232	0	0	201
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	22	18	0	1	0	0	3	390	0	1	328
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	0	383	5	2	16	2	5	42	367	0	0	1 519
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	2	1	0	0	4	0	0	28	0	0	35
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	673	40	1	10	6	2	4	585	0	4	1 722
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	173	38	0	23	0	0	3	252	0	4	720

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	0	1 154	198	4	188	6	0	8	4 818	0	6	3 758
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	0	1 154	198	4	188	6	0	8	4 818	0	6	3 758
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	0	9	8	0	2	0	0	0	130	0	0	217
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	88	35	0	16	1	0	4	935	0	3	423
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	3	0	0	0	0	0	0	25	0	1	27

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	1	29	4	0	8	0	2	44	828	0	0	34
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	0	209	46	0	618	3	1	8	83	0	10	306
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	0	176	1	12	81	0	30	2	156	0	2	1 260
Злочини за КК України 1960 року													
21	Приховування злочинів	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Усього		28	14051	1314	26	2671	86	42	5468	24265	0	153	29012

Додаток В

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2021 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	0	0	11	1	0	0	0	0	0	7	0	0
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	27	17	1 123	175	0	253	43	2	2 340	3 614	0	9
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	0	18	0	0	0	0	0	0	1	0	0
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	0	0	77	3	0	0	0	0	0	0	0	1

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і	0	0	44	86	0	22	1	0	583	261	0	2
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	0	0	7 758	756	3	1 178	62	3	5 499	2 154	0	73
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	0	24	4	0	0	0	0	2	235	0	0
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	0	32	20	0	1	0	0	2	331	1	4
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	0	0	314	5	2	15	2	6	124	172	0	4
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	0	4	2	0	0	1	0	0	9	0	0
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	1	628	45	1	27	12	1	8	326	0	6
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	0	155	36	1	47	1	1	0	238	0	3

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	0	1	953	503	9	401	39	1	6	2 109	0	4
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	0	1	951	503	9	401	39	1	6	2 100	0	4
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	0	0	8	3	0	0	0	0	0	26	0	0
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	0	31	9	0	8	1	1	19	1 064	1	1
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	0	203	54	0	807	6	0	2	54	0	3

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	1	0	102	2	16	43	0	25	0	168	0	0
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	0	0	11	1	0	0	0	0	0	7	0	0
Злочини за КК України 1960 року													
21	Грабіж	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Усього		20	12437	2207	41	3203	207	41	8591	12870	2	114	30715

Додаток Г

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2022 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	обмеження для службових військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	1	170	0	0	1	1	0	1	14	149	1	87
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	18	901	149	3	165	18	2	1 714	3 119	0	3	1 189
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	7	5	0	0	0	0	0	1	0	0	37
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	0	79	1	0	0	0	0	1	0	0	0	58

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і	0	32	76	0	19	0	0	361	187	0	0	212
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	1	5 929	506	3	543	21	3	2 013	825	0	24	9 242
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	13	0	0	0	0	0	1	120	1	0	87
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	42	33	0	5	0	0	5	297	0	0	512
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	3	337	13	2	9	1	8	99	166	0	1	1 088
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	1	0	0	0	1	0	0	3	0	0	23
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	556	34	0	20	16	4	9	183	0	3	1 412
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	127	34	1	27	1	3	4	142	0	2	534

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	0	828	487	4	337	18	4	9	2 155	0	3	4 081
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	0	825	487	4	337	18	4	9	2 151	0	3	4 073
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	0	34	8	1	1	0	0	0	77	0	1	355
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	78	50	0	26	0	2	5	2 458	0	4	587
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	10	2	0	0	1	0	0	23	0	0	38

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	0	29	7	0	8	0	0	73	1 004	0	0	41
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	0	140	58	0	568	4	0	3	27	0	6	207
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	0	121	0	101	117	0	101	0	172	0	0	868
Злочини за КК України 1960 року													
21	0												
Усього		23	10287	1953	119	2187	103	131	4307	13129	150	51	24932

Додаток Г

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2023 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	4	522	0	2	2	1	1	0	16	345	2	88
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	18	1 098	144	11	255	28	6	2 173	4 893	0	8	1 473
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	14	1	0	0	0	0	0	4	0	0	41
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	0	87	4	1	0	0	0	0	1	0	0	62

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і	0	39	74	0	28	0	0	614	269	1	1	297
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	0	7 131	283	9	236	12	6	763	675	0	15	13 136
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	18	4	0	1	0	1	0	249	0	0	125
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	40	34	0	3	0	0	0	339	1	2	620
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	0	426	9	6	41	0	32	72	239	0	7	1 696
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0	0	25
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	571	30	9	19	15	24	18	244	0	1	1 387
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	126	16	4	32	0	5	3	155	0	0	557

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	1	1 268	598	15	569	11	7	8	3 989	0	11	5 904
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	1	1 264	598	15	569	11	7	8	3 988	0	11	5 899
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	0	117	1	1	1	0	1	3	95	0	1	973
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	85	74	3	48	4	4	2	3 923	0	2	677
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	9	1	0	0	2	0	2	40	0	0	41

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	1	41	7	1	2	0	2	15	1 455	0	1	55
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	0	177	50	0	594	5	0	1	93	0	6	204
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	0	278	0	614	232	0	419	0	146	0	7	882
Злочини за КК України 1960 року													
21	0												
Усього		27	13425	1 935	691	2638	92	515	3682	20837	347	75	34617

Додаток Д

Кількість судових рішень у кримінальних провадженнях за видами злочинів і видами покарань у 2024 році

№	ВИДИ ЗЛОЧИНІВ	довічне позбавлення волі	позбавлення волі на певний строк	обмеження волі	тримання в дисциплінарному батальйоні	арешт	виправні роботи	службове обмеження для військовослужбовців	громадські роботи	штраф	позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	інші міри покарання	з випробуванням
Злочини за КК України 2001 року													
1	- статті 109-114 – злочини проти основ національної безпеки України	10	986	1	15	45	69	227	623	6	0	1	0
2	- статті 115-145 – злочини проти життя та здоров'я особи	16	1 102	52	72	35	184	629	128	2	232	6	84
3	- статті 146-151 – злочини проти волі, честі та гідності особи	0	8	0	0	3	1	3	1	0	4	1	0
4	- статті 152-156 – злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи	2	67	0	3	6	13	31	14	0	1	0	0

5	- статті 157-184 – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і	0	37	0	6	6	12	13	0	0	80	0	22
6	- статті 185-198 – злочини проти власності	1	5 843	89	165	269	2 635	2 650	35	0	162	4	57
7	- статті 199-235 – злочини у сфері господарської діяльності	0	27	1	0	12	11	3	0	0	1	0	0
8	- статті 236-254 – злочини проти довкілля	0	36	2	6	4	17	7	0	0	26	0	1
9	- статті 255-270 – злочини проти громадської	3	323	6	8	133	102	52	22	0	14	10	18
10	- статті 271-275 – злочини проти безпеки виробництва	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
11	- статті 276-292 – злочини проти безпеки руху та експлуатації	0	525	30	26	90	184	188	7	0	36	12	8
12	- статті 293-304 – злочини проти громадського порядку та	0	97	2	9	28	44	11	3	0	36	2	14

13	- статті 305-327 – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини	0	1 463	121	247	102	339	643	11	0	511	8	181
14	- статті 328-337 – злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів,	0	1 460	121	247	101	337	643	11	0	511	8	181
15	- статті 338-360 – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань	1	34	0	3	3	22	6	0	0	6	0	2
16	- статті 361-363-1 - злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та	0	158	34	33	22	32	33	4	0	204	0	186
17	- статті 364-370 – злочини у сфері службової діяльності	0	632	5	20	32	461	114	0	0	1	553	80

18	- статті 371-400 – злочини проти правосуддя	4	109	7	9	16	27	6	44	0	6	0	1
19	- статті 402-435 – злочини проти встановленого порядку несення військової служби	10	986	1	15	45	69	227	623	6	0	1	0
20	- статті 436-447 – злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного	16	1 102	52	72	35	184	629	128	2	232	6	84
Злочини за КК України 1960 року													
21	0												
Усього		37	12908	471	869	907	4491	5259	903	8	1831	605	835

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ЦЕНТР ПРОБАЦІЇ»
(Центр пробації)

вул. Юрія Іллєнка, 81, м. Київ, 04050, тел. (044) 206 45 61,
E-mail: shtab@probation.gov.ua, сайт: www.probation.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 41847154

від _____ 20__ р. № _____ На № _____ від _____ 20__ р.

Людмилі Нужній

nuzhnalm@gmail.com

У Державній установі «Центр пробації» запит щодо надання статистичних та фінансових даних для написання дипломної роботи розглянуто.

В межах компетенції надаємо запитувану інформацію згідно з додатком.

Звертаємо увагу, що показники рецидивної злочинності серед осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням Центром пробації окремо не узагальнюються.

Додатково повідомляємо, що інформацією про осіб, засуджених на території Автономної Республіки Крим Центр пробації не володіє.

Додаток: в електронному виді

Директор

Олег ЯНЧУК

Гула Радміла (044) 206 45 61

UB
Державна установа «Центр пробації»
№211/Н-213/1/Ян-25 від 08.08.2025
КЕП: Янчук О. Б. 08.08.2025 15:46
3FAA9288358EC003040000000D8936004E89E200

Інформація про чисельності осіб, які перебували на обліку уповноважених органів з питань пробації					
01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
65 541	59 023	63 531	61 897	67 345	63 336

Інформація про надходження витягів з ЄРДР щодо повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації					
01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
2110	2210	2123	1509	2808	1754

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ**

04050, м. Київ, вул. Юрія Іллєнка, 81, тел.: (044) 481-05-01

E-mail: departament@kvs.gov.ua, сайт: www.kvs.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 43501242

№15/2

На № _____ від _____

Міністерство юстиції України

Нужна Людмила Михайлівна
nuzhnalm@gmail.com

За результатами розгляду звернення Нужної Л.М. від 30.07.2025, яке надійшло листом Міністерства юстиції України від 05.08.2025 № 111009/Н-18137/27, щодо надання статистичних та фінансових даних за 2019-2024 роки для написання дипломної роботи, у межах компетенції повідомляємо наступну наявну інформацію. Станом на 01.01.2025 в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України трималося 37119 осіб, станом на 01.01.2024 – 44387, станом на 01.01.2023 – 42726, станом на 01.01.2022 – 48251, станом на 01.01.2021 – 49823, станом на 01.01.2020 – 52863.

Функціонувало установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України станом на 01.02.2025 – 86, станом на 01.01.2024 – 89, станом на 01.01.2023 – 86, станом на 01.01.2022 – 109, станом на 01.01.2021 – 109, станом на 01.01.2020 – 121.

Департамент, як юридичну особу публічного права утворено постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 20 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції. Ураховуючи викладене, надаємо інформацію щодо штатної чисельності посад підпорядкованих Департаменту органів та установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України з 01.01.2021 по 01.01.2025. Станом на 01.01.2021 – 25196, станом на 01.01.2022 – 24719,5, станом на 01.01.2023 – 24219,5, станом на 01.01.2024 – 23972, станом на 01.01.2025 – 23907.

Відповідно до пункту 1 Положення про Департамент з питань виконання кримінальних покарань, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 13.05.2025 № 1282/5 (далі – Положення), Департамент є міжрегіональним територіальним органом Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань та відповідно до пункту 7 Положення Департаменту підпорядковуються міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції, що є територіальними органами Міністерства юстиції нижчого рівня (крім фінансового забезпечення).

УВ
ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ
№3680//15/2/23-25 від 20.08.2025
КЕП: Павенський Р. В. 19.08.2025 19:14
3FAA9288358EC0030400000029B43A00CC35DE00
Сертифікат дійсний з 16.01.2025 00:00 до 15.01.2027 23:59

Крім того, відповідно до підпункту 4 пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України (далі – Мін'юст)», Мін'юст організовує планово-фінансову роботу в апараті Міністерства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку.

**Виконувач обов'язків
начальника Департаменту**

Роман ПАВЕНСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА "ЦЕНТР ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ"
(ЦОЗ ДКВС України)

вул. Юрія Іллєнка, буд.81, м. Київ, 04050, тел. (044) 481-05-15;

E-mail: office@coz.kvs.gov.ua; Код ЄДРПОУ 41713679

№ _____
 На № _____ від _____

Нужна Людмила
Михайлівна
 nuzhnalm@gmail.com

Щодо розгляду звернення

Державна установа «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» на Ваше звернення від 30.07.2025 року повідомляє наступне.

Відповідно до Положення про Державну установу «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» основним завданням ЦОЗ ДКВС України є організація медичного забезпечення, надання медичної допомоги та контроль за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту (повний текст положення на сайті coz.kvs.gov.ua).

В межах компетенції надаємо інформацію, щодо видатків установи на утримання засуджених та осіб, узятих під варту в розрізі кодів економічної класифікації за період з 2019 по 2024 роки.

Додаток на 1 аркуші

Заступник директора

Людмила ЛИСЕНКО

Юлія Сердюк
 207-36-73

UB
 ДЕРЖАВНА УСТАНОВА "ЦЕНТР ОХОРОНИ
 ЗДОРОВ'Я ДЕРЖАВНОЇ
 КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ"
 №1499-ЦА-25 від 07.08.2025
 КЕП: Лисенко Л. Б. 07.08.2025 17:59
 3FAA9288358EC00304000000038370054AEBF00
 Сертифікат дійсний з 10.08.2023 00:00 до 09.08.2025 23:59

Інформація щодо касових видатків по «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України за період з 2019 по 2024 роки, тис.грн.

Коди економічної класифікації видатків (КЕКВ)	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
КЕКВ 2111 "Заробітна плата"	309 313,7	359 682,1	381 718,5	453 267,2	477 865,5	554 320,1
КЕКВ 2120 "Нарахування на оплату праці"	69 537,9	77 839,2	82 481,1	97 194,0	101 715,5	117 368,4
КЕКВ 2210 "Предмети, матеріали, обладнання та інвентар"	2 125,5	1 278,8	1 193,6	1 816,7	2 006,7	2 264,1
КЕКВ 2220 Медикаменти та перв'язувальні матеріали"	105 539,7	74 958,7	65 010,9	81 143,0	59 220,4	55 914,2
КЕКВ 2240 "Оплата послуг (крім комунальних)"	10 215,7	5 174,8	3 023,3	3 374,8	4 385,8	4 216,7
КЕКВ 2250 "Видатки на відрядження"	445,8	257,8	321,0	347,8	509,8	587,8
КЕКВ 2270 "Оплата комунальних послуг та енергоносіїв"	811,2	20 569,0	31 084,9	30 298,4	33 282,1	40 492,5
КЕКВ 2282 "Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку "	306,4	190,0	217,3	69,7	228,2	303,5
КЕКВ 2710 "Виплата пенсій і допомоги"				24,0	125,5	485,3
КЕКВ 2730 "Інші виплати населенню"	391,2	153,5	241,1	86,8		
КЕКВ 2800 "Інші поточні видатки"	19,6	50,4	230,5	36,2	674,5	947,2
КЕКВ 3110 "Придбання обладнання і предметів довгострокового користування"	110 573,7	41 685,1	184,0			9 571,0
Всього	609 280,4	581 839,4	565 706,2	667 658,6	680 014,0	786 470,8